

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Distanční učební text základních pojmů z makroekonomie (pro předmět KEM/EK2)

Ing. Vendula Tesařová, Ph.D.

- Makroekonomie a její základní pojmy.
- Základní veličiny. Účetnictví národního důchodu.
- Jednoduchý keynesiánský model určení důchodu.
- Agregátní poptávka a agregátní nabídka.
- Ekonomický růst a hospodářský cyklus.
- Peníze a bankovní systém.
- Otevřená ekonomika.
- Nezaměstnanost.
- Inflace.
- Hospodářská politika.
- Monetární politika.
- Fiskální politika.
- Vnější měnová a obchodní politika.

Tvorba pokladů byla podpořena z projektu „INEM - Komplexní inovace bakalářského studijního programu Ekonomika a management“ s registračním číslem CZ.1.07/2.2.00/28.0059.

Makroekonomie a její základní pojmy

Studijní cíle

Po prostudování kapitoly budete schopni:

- Charakterizovat postavení makroekonomie v rámci obecné ekonomické teorie
- Charakterizovat cíle a nástroje v makroekonomii
- Vysvětlit agregátní nabídku a poptávku
- Vysvětlit potenciální produkt

Časové požadavky ke studiu

Ke studiu této kapitoly budete potřebovat 4 hodiny vašeho času.

Požadované znalosti

Žádné speciální znalosti nejsou vyžadovány, jedná se o první kapitolu. Vhodná je však znalost kurzu mikroekonomie.

Průvodce studiem

Jedná se o první seznámení s makroekonomií, které přiblíží studentům základní pojmy.

Slovníček pojmů, klíčová slova

Postavení makroekonomie v rámci obecné ekonomické teorie, cíle a nástroje v makroekonomii, agregátní poptávka, agregátní nabídka, potenciální produkt

Definice ekonomie

Na začátku si uvedeme dvě definice ekonomie.

„**Ekonomie** zkoumá, jak **různé společnosti** využívají svých **vzácných zdrojů** k výrobě **užitečných komodit** a jak je rozdělují.“ (Samuelson)

„**Ekonomie** se zabývá zkoumáním **alokace vzácných zdrojů** mezi různá **alternativní užití** tak, aby byly uspokojeny základní lidské **potřeby**.“ (Soukupová, Hořejší, Macáková, Soukup)

Obě tyto definice vyjadřují totéž. Říkají, že se společnost zabývá alokací, tedy užitím, vzácných zdrojů (zdrojů, které se vyskytují v množství, které nepokrývá lidské potřeby) a jejich rozdělením mezi různé skupiny obyvatel.

Mikroekonomie vs. makroekonomie

Mikroekonomie

Mikroekonomie se zabývá dílčími trhy, zkoumá ekonomiku z pohledu jednotlivých ekonomických subjektů.

V rámci mikroekonomie si provozovatel restaurace klade otázky, co by se stalo s jeho příjmy, kdyby zvýšil ceny jídel – chodili by lidé stejně nebo by jich výrazně ubylo? A co kdyby ceny snížil? Přibýlo by výrazně zákazníků? Co bude s jeho podnikáním, když se v sousedství

otevře nová restaurace? Co když dojde k poklesu příjmů domácností a lidé se budou raději stravovat doma?

Stejně tak lidé, zástupci domácností, si kladou otázky, jaká užitek jim přinese stravování se v restauraci. Neměli by si raději uvařit doma a za ušetřené peníze jít do kina nebo do ZOO? Odpovídá cena jídla v restauraci jeho kvalitě? Není ta cena příliš nízká? Nevaří hostinský z nějakých pochybných surovin? Není cena příliš vysoká, přemrštěná? Je pití alkoholu v této restauraci bezpečné? A co ta nová restaurace naproti? Ještě jsme tam nebyli. A půjdeme raději na italskou nebo čínskou kuchyni? A nevaří tam ze psa? A nekupují maso z Polska?

Příklad

Mezi výroky spadající do oblasti mikroekonomie můžeme zařadit následující:

- Jakým způsobem se projeví regulace počtu dojníc na cenách mléčných výrobků?
- Jak ovlivňuje důchodový efekt tvar křivky poptávky?
- Poptávka po soli je neelastická.
- Do jaké míry ovlivňují světové ceny ropy cena pohonných hmot na českých čerpacích stanicích?
- Práce je primární výrobní faktor.

Makroekonomie

Makroekonomie zkoumá ekonomiku jako celek. Na ekonomiku se díváme z pohledu někoho, kdo stojí mimo dění samotné. Proto může nahlížet na celkovou situaci a vytvářet tak podmínky pro fungování tohoto systému.

Makroekonomie se zabývá např. nezaměstnaností, inflací, vnější ekonomickou pozicí země, vývojem HDP, měnových kurzů apod.

Příklad

Mezi makroekonomické výroky můžeme zařadit následující:

- Jaké jsou důsledky dlouhodobé nezaměstnanosti?
- Jak můžeme bojovat proti hyperinflaci?
- O kolik % meziročně vzrostl HDP?
- Které faktory nejvýznamněji ovlivňují křivku AD?
- Jaký dopad má růst ceny ropy na AS?
- Růst ceny ropy na světových trzích negativně ovlivnil agregátní nabídku.

Pozitivní vs. normativní ekonomie

Pozitivní ekonomie

Zjednodušeně můžeme říci, že pozitivní ekonomie ekonomickou realitu pouze popisuje, říká, jaká je. Pozitivní ekonomie tedy přijímá ekonomickou realitu takovou, jaká je. Jejím cílem není tuto ekonomickou realitu jakkoli hodnotit nebo se jí svými rozhodnutími snažit pozměnit. Pozitivní ekonomie se tedy zabývá tím, co je a ne tím, co by mělo být. (Macáková) Můžeme říci, že vychází z toho, že prostý selský rozum je nade všechna politická rozhodnutí. Ekonomická teorie by měla stávající systém pouze popisovat a tím budoucím generacím ukazovat, jak funguje. Do tržního mechanismu by nemělo být zasahováno. Trhy by měly být tak zvané ponechány samy sobě – ať fungují samostatně bez zásahů vnějších autorit.

Příklad

Mezi výroky pozitivní ekonomie můžeme zařadit následující:

- Kolik procent absolventů ekonomických fakult v ČR je nezaměstnaných?
- Jaká byla míra inflace v lednu 2012?
- Vyšší cena mléčných výrobků povede k jejich nižší spotřebě (ceteris paribus).
- Dolar je významnou rezervní měnou.
- Průměrný plat v ČR je vyšší než průměrný plat na Slovensku.

Normativní ekonomie

Opět zjednodušeně můžeme říci, že normativní ekonomie ekonomickou realitu nejen popisuje, ale i hodnotí. Normativní ekonomové ekonomickou realitu samozřejmě také zkoumají, ale zjištěné skutečnosti hodnotí. Velmi často je hodnotí kriticky. Proto se normativní ekonomové snaží vytvořit předobraz dokonalého ekonomického systému. Tito ekonomové pak chtějí hrát aktivní roli při ovlivňování tržního systému.

Příklad

Mezi výroky normativní ekonomie můžeme zařadit následující:

- Studenti vysokých škol by měli platit školné.
- Průměrná mzda v ČR je příliš nízká.
- ČR by měla přijmout euro v co nejkratším časovém horizontu.
- Vyrovnaného státního rozpočtu by mělo být dosaženo pouze prostřednictvím zvyšování příjmů státního rozpočtu.
- Nezaměstnanost v ČR je příliš vysoká.

Metody a chyby při zkoumání ekonomické reality

Metody při zkoumání ekonomické reality

Při zkoumání ekonomické reality používáme čtyři metody. Jsou to pozorování, analýza, statistická analýza a experiment.

Pozorování

Při pozorování se díváme do minulosti. Čerpáme z historických záznamů a snažíme se z nich poučit. Například studujeme příčiny vzniku hyperinflace v Německu mezi dvěma světovými válkami a její dopady na společnost, abychom se vyvarovali obdobné situace v budoucnosti – abychom v rámci hospodářské politiky neudělali stejně chybná rozhodnutí.

Analýza

Údaje z minulosti musíme doplnit ekonomickou analýzou. Ekonomická analýza je přístup, který vyvozuje nebo předpovídá určité typy ekonomického chování na základě apriorních (*apriorní úsudky, které člověk dělá dřív, než se s posuzovanou věcí seznámil*) předpokladů o tom, jak jsou lidé nebo firmy motivovány nebo jak budou jednat. Jako příklad zde uvedeme jednání v rámci protekcionismu (ochranářství domácí ekonomiky vůči zahraniční konkurenci). Dovozy z jihovýchodní Asie v současné době nahrazují výrobu určitých statků v rámci Evropy. Máme tyto dovozy omezit např. pomocí cel nebo kvót? Jaký by mělo toto omezení dopad na ekonomiky zemí Evropské unie? Výsledkem ekonomické analýzy je výčet scénářů, které by mohly nastat po uvedení určitého opatření v platnost.

Můžeme se zamyslet nad tím, zda by vůbec Evropa byla schopna vyrobit to, co by nebylo dovezeno z jihovýchodní Asie, jak by to zvýšilo ceny dané produkce, zda by si to Evropané mohli dovolit koupit, zda by nepoklesla domácí spotřeba, zda by země JV Asie nepřestaly na oplátku poptávat evropské zboží. Musíme se také zamyslet, co by to udělalo s ekonomikami JV Asie a s jejich pracovní silou, s jejich HDP na obyvatele. Organizace, které se zabývají

lidskými právy, obecně doporučují zboží vyrobené v JV Asii kupovat. Kupující tak nepřímo pomáhá zlepšovat životní situaci tamních obyčejných obyvatel.

Statistická analýza

Statistická analýza zpracovává kvantitativní (měřitelná) data pomocí matematiky a ekonometrie. Protože není možné analyzovat každý subjekt samostatně, zpracovávají se souhrnná data.

Experiment

Laboratorní experiment, kontrolovaný experiment – jsou hůře proveditelné než třeba ve fyzice v laboratoři. Je velice obtížné nastavit laboratorní podmínky nebo kontrolní skupinu. (Není možné dodržet podmínku *ceteris paribus* – viz níže). Nemůžeme lidi zavřít do laboratoře nebo např. do obchodního centra a tam pozorovat, jak se chovají. Lidé totiž reagují na mnoho různých podnětů a nemůžeme jim nakázat, aby reagovali pouze na jeden jediný. Také není možné ustanovit kontrolní skupinu, která např. v medicíně užívá tzv. placebo.

Experimenty v ekonomii se týkají například procesu dosahování rovnovážné ceny apod. Experiment v ekonomii může být proveden i např. formou hry na cvičeních z ekonomie. Často se ekonomické experimenty provádějí na počítači. VŠE má k tomuto účelu laboratoř experimentální ekonomie. Na ZČU se experimentu zúčastníte v rámci DSGE game.

Chyby při zkoumání ekonomické reality

Při zkoumání ekonomické reality se můžeme dopustit následujících chyb: nedodržení podmínky *ceteris paribus*, kauzální nexus, chybné usuzování z chování jednotlivce na chování celku, subjektivnost a nejistota v ekonomickém životě.

Nedodržení podmínky ceteris paribus

Ceteris paribus neboli za jinak stejných podmínek. Pokud bychom tuto podmínku nedodrželi, nedošlo bychom při ekonomickém zkoumání k jednoznačnému výsledku.

Například kdybychom zkoumali, jak se změní poptávka po osobních automobilech, vzroste-li důchod (tím zde rozumíme příjem) spotřebitele a nezafixovali bychom všechny ostatní proměnné, mohlo by být výsledkem to, že se křivka posune doprava, posune doleva nebo se neposune vůbec. Záleželo by na tom, jak silně by na poptávku působily ostatní faktory, jako třeba změna preferencí spotřebitele, změna ceny substitutů a komplementů daného statku (pojmy vysvětlíme později), změna ceny daného statku apod. Je proto důležité říci, že v dané situaci se mění pouze důchod spotřebitele a ostatní relevantní proměnné zůstávají beze změny. Pokud tedy roste důchod spotřebitele, roste i poptávka po osobních automobilech.

S formulací *ceteris paribus* se budete setkávat i v zápočtových a zkuškových testech právě v situacích, kdy budete řešit posuny poptávkových a nabídkových křivek. Pokud tam bude napsáno *ceteris paribus*, budete vědět, že se máte zabývat pouze změnou jediné proměnné a ostatní že máte tak říkajíc pustit z hlavy. Pokud budete určovat, kam se posune křivka nabídky, dojde-li ke zvýšení mezd, *ceteris paribus*, zapomenete na to, že by také mohlo dojít k poklesu cen energií nebo k zakoupení technologie méně náročné na pracovní sílu a tudíž i k propouštění zaměstnanců. Prostě jen posunete křivku nabídky směrem doleva, protože zvýšení mezd rovná se růst nákladů firmy a to způsobuje pokles nabídky.

Kauzální nexus

Tato chyba spočívá v tom, že zaměníme příčinu a následek nebo špatně určíme příčinu a její následek. Tuto chybu nazýváme také OMYL POTÉ TEDY PROTO.

Jako příklad si můžeme uvést například situaci, kdy ze statistik o úmrtnosti ve Spojených státech amerických vyčteme, že nejvyšší úmrtnost je na Floridě. Kdybychom z toho usoudili,

že tam musí být velmi nezdravé životní prostředí, dopustili bychom se chyby zvané kauzální nexus. Udělali bychom chybu v tom, že bychom špatně určili příčinu a následek. Příčinou vysoké úmrtnosti na Floridě totiž není nezdravé životní prostředí, ale vysoký průměrný věk obyvatelstva. Nejoblíbenějším místem, kam se stěhují důchodci z USA je přece Florida. Tím, že je tam velká koncentrace důchodců, je tam i vysoká úmrtnost. To je ta správná příčina.

Dále si můžeme položit otázku, zda cena půdy je vysoká, protože cena obilí je vysoká, nebo zda cena obilí je vysoká, protože cena půdy je vysoká. Možná vám tento problém připadá stejně neřešitelný, jako když se zeptáme, co bylo dřív? Slepice nebo vejce? V případě ceny obilí a půdy však najdeme jednoznačné řešení. Půda je výrobní faktor, jehož nabídka je omezená, takže je vertikální. Cena půdy se tady odvíjí od velikosti poptávky po půdě.

A poptávka po výrobním faktoru je mimo jiné specifická tím, že je odvislá od poptávky na trzích výrobků a služeb. Tím pádem je správné tvrzení, že cena půdy je vysoká, protože cena obilí je vysoká. Vše vám bude srozumitelnější, až se dostaneme ke kapitole, která se zabývá právě výrobními faktory, speciálně pak půdou.

Samuelson jako příklad této chyby uvádí následující situaci, cituji: ...kmenový šaman věřil, že k zabítí jeho nepřítele je třeba trochu arzeniku a trochu čarování. ... Šaman se dopustil omylu „poté, tedy proto“ tím, že ze skutečnosti, že čarování předcházelo smrti, vyvodil, že je také její příčinou.

Chybné usuzování z chování jednotlivce na chování celku

Aneb co je dobré pro jednoho, nemusí být dobré pro celou společnost. Nejjednodušeji si to můžeme ukázat na příkladu fotbalového utkání nebo divadelního představení, kde diváci sedí na tribunách nebo v hledišti. Když se jeden z diváků postaví, vidí perfektně. Pokud tak učiní všichni, jsou na tom stejně, jako když před tím seděli.

Obdobný typický příklad je z oboru zemědělství. Pokud se v sezóně urodí pouze jednomu zemědělci a ostatním ne, ten, kterému se urodilo, vydělá hodně peněz, protože úroda je celkově malá a výkupní ceny jsou vysoké. Pokud se ale následující rok urodí všem hodně, bude obilí dostatek nebo dokonce přebytek a jeho výkupní ceny půjdou dolů. Zemědělci, kteří byli minulou sezónu úspěšní tak utrží méně.

Můžeme se zde uvést i příklad, který se vztahuje k důchodům obyvatelstva. Pokud mají všichni obyvatelé stejný důchod, jsou na tom stejně. Pokud navýšíme důchod jediné domácnosti, je na tom v porovnání s ostatními lépe – může si dovolit koupit lepší statky, více si spořit na penzi apod. Pokud však dojde k plošnému zvýšení důchodů obyvatelstva, jsou na tom všichni zase stejně. Nikdo nevyčívá. Navíc s plošným růstem důchodů neboli mezd jde ruku v ruce i růst cen zboží a služeb, což vede k tomu, že důchody rostou pouze nominálně, nikoli reálně. Nominálním růstem důchodů rozumíme to, že na výplatní pásce máme větší číslo – dostaneme více peněz. Reálný růst důchodů pak znamená, že si za stávající peníze můžeme koupit více.

Vyplývá z toho, že z chování jednotlivce nemůžeme usuzovat na chování celku. Z toho, jak se chová jedinec, nemůžeme vyvozovat závěry pro celou společnost.

Subjektivnost

Je to jedna z nejčastějších chyb, protože do pozorování ekonomického světa přenášíme své subjektivní vnímání určitých skutečností. Jsme ovlivněni prostředím, ve kterém vyrůstáme, názory našich blízkých apod. Pokud vyrostete v tržním hospodářství, těžko budete chápat, proč někteří touží po návratu centrálně plánované ekonomiky. Takže to, co se vám, jako jednotlivci, zdá nejlepší, nemusí být z nestranného teoretického pohledu úplně správné.

Nejistota v ekonomickém životě

Nejistota v ekonomickém životě vzniká proto, že ekonomické zákony platí pouze v průměru, nikoli jako přesné vztahy. Ekonomická věda neprodukuje zákony jako třeba fyzika. Různé ekonomické subjekty reagují na různé ekonomické situace po svém. To znamená, že ne každý reaguje předvídatelně.

Zákon průměrných čísel říká, že průměrné chování skupin lze předvídat mnohem lépe než chování jednotlivce. (Samuelson)

Makroekonomické subjekty

V rámci makroekonomie se budeme zabývat čtyřmi ekonomickými subjekty. Budou to domácnosti, firmy, stát a zahraničí.

Domácnosti

Domácnosti jsou vlastníky výrobních faktorů. Z vlastnictví výrobních faktorů jim plynou příslušné důchody (mzdy, úroky a renty). Dalším příjmem domácností jsou transferové platby zejména od vlády (státu). Domácnosti tyto důchody používají na zaplacení daní, spotřebu a tvorbu úspor. To, zda domácnosti přijímají transferové platby a platí daně závisí na tom o kolika sektorové ekonomice hovoříme. V dvousektorové ekonomice pobírají pouze důchody za pronájem výrobních faktorů a tyto důchody dále užívají pouze na spotřebu a tvorbu úspor. V takové ekonomice neexistuje stát, který by vyplácel transferové platby a vybíral daně.

Můžeme rozlišit dva druhy domácností a to domácnosti osob, které si můžeme představit například jako rodinu, a ústavní domácnosti. V případě ústavních domácností se jedná o domovy důchodců, domovy pro tělesně postižené apod. Mají stejné potřeby jako domácnosti osob, ale fungují na trochu odlišném principu.

Firmy

Firmy (podniky) využívají služeb výrobních faktorů k produkci statků. Tyto statky prodávají všem ostatním sektorům. Speciální kategorií statků jsou meziprodukty, které „kolují“ v rámci podnikového sektoru. Rozlišovat kategorie finální produkce a meziproduktů je důležité zejména pro měření velikosti HDP.

Důchody, které firmy obdrží za prodej statků, jsou využity na úhradu nákladů na výrobní faktory, zaplacení daní nebo zůstávají v podnicích jako hrubé úspory podniků (opotřebení fixního kapitálu + nevyplacené zisky podniků, tj. čisté úspory podniků)

Stát

Vláda (státem) rozumíme soustavu veřejných rozpočtů (rozpočty ústředních a místních vlád, rozpočty fondů hospodařící s povinnými odvody (Helísek) Příjmy vlády jsou tvořeny daněmi a povinnými odvody (zdravotní a sociální poj.) Vybrané prostředky potom vláda utrácí v podobě vládních výdajů, které se skládají z vládních nákupů a transferů.

Pod vládním nákupem rozumíme takové vydání peněz, kdy stát získává nějakou protihodnotu. Je to období toho, když vy sami jdete do obchodu. Za své peníze obdržíte protihodnotu v podobě zboží nebo poskytnuté služby.

Příklad

Jako vládní nákupy označujeme platby za

- postavení dálnice
- služby policie, armády, učitelů, státních úředníků
- elektřinu v Parlamentu ČR apod.

Oproti tomu transferové platby jsou tzv. jednostranné platby. Stát je vyplatí, aniž by za ně očekával jakoukoli protihodnotu

Příklad

Jako transferové platby označujeme

- podpory domácnostem (sociální dávky)
- subvence podnikům
- úroky ze státního dluhu

S podrobnějším členěním jak příjmů, tak výdajů se seznámíte např. v předmětu veřejné finance. Pro potřeby základního kurzu ekonomie nám bude postačovat výše uvedené zjednodušené členění.

Zahraničí

Sektor zahraničí pro nás představuje tok statků a peněz v rámci exportu a importu. Do zahraničních subjektů patří tzv. nerezidenti neboli cizozemci, tedy subjekty se sídlem mimo daný stát. Patří sem zahraniční domácnosti, podniky i vlády. Rozdíle mezi exportem a importem označujeme jako čistý export NX. Export můžeme značit X nebo EX, import pak M nebo IM.

Ekonomický koloběh

Ekonomický koloběh zakresluje nejčastěji pro dvousektorovou a třísektorovou ekonomiku. Dvousektorová ekonomika zahrnuje pouze domácnosti a firmy. Ve třísektorové ekonomice k těmto dvěma subjektům přibude ještě stát. Kdybychom se zabývali čtyřsektorovou ekonomikou, přibyl by ještě sektor zahraničí.

Dvousektorová stacionární ekonomika

V tomto typu ekonomiky existují pouze domácnosti a firmy. Sledujeme zde následující toky: tok výrobků a služeb od firem směrem k domácnostem a oproti tomu tok plateb za výrobky a služby od domácností směrem k firmám; dále zaznamenáváme tok výrobních faktorů od domácností směrem k firmám a v opačném gardu platby za služby výrobních faktorů od firem směrem k domácnostem.

Dvousektorová evoluční ekonomika

Zde nám k firmám a domácnostem přibývají ještě finanční trhy. Díky tomu tuto ekonomiku označujeme jako evoluční. V rámci dvousektorové evoluční ekonomiky tedy zobrazujeme následující finanční toky: od firem směrem k domácnostem plynou důchody za pronajaté výrobní faktory. Tyto důchody domácnosti rozdělují na spotřebu C a úspory S. Spotřeba plyne rovnou firmám (za nákup statků), úspory jsou směřovány na finanční trhy, kde se z nich stávají investice I a ty potom směřují směrem k firmám. Nezaznamenáváme zde tedy samotný tok výrobků a služeb (statků) a tok výrobních faktorů, ale pouze toky peněžní.

Třísektorová ekonomika

Třetím sektorem je stát, vláda – G. Oproti dvousektorové evoluční ekonomice zde přibývají následující platby: vládní nákupy G, které směřují od státu směrem k firmám a jedná se o platby za výrobky a služby, vládní výpůjčky (označované jako GB), které plynou z finančních trhů směrem k vládě. Další změna nastává v označení důchodu Y, který domácnosti dostávají za pronájem výrobních faktorů. Od firem plyne důchod Y, ale díky tomu, že jsou z něj státu odvedeny daně TA a k němu státem přidány transferové platby TR, k domácnostem se dostává tzv. disponibilní důchod YD.

V reálné ekonomice existují samozřejmě i další finanční toky. Pro náš kurz je ale postačující výše uvedené zjednodušené členění.

Předmět zkoumání makroekonomie

Makroekonomie zkoumá rozhodující tendence ve vývoji národního hospodářství. Zabývá se historickým vývojem dané ekonomiky. Dále se zabývá možnostmi ovlivnění hospodářských cyklů.

Makroekonomická politika státu

Hospodářská politika

Hospodářská politika je souhrn cílů, nástrojů, rozhodovacích procesů a opatření státu v jednotlivých oblastech ekonomické reality (stát zde chápeme jako vládu, centrální banku, popřípadě další autority).

Nástroje hospodářské politiky

Nástroji hospodářské politiky jsou fiskální politika, monetární politika, důchodová politika, vnější měnová a obchodní politika. Těmito nástroji se zde budeme zabývat jen stručně, protože jim budou věnovány samostatné kapitoly.

Fiskální politika

Fiskální politika ovlivňuje AD a AS prostřednictvím příjmové a výdajové stránky veřejných rozpočtů. V rámci fiskální politiky je kladen důraz nejen na velikost příjmů a výdajů státního rozpočtu, ale také na jejich strukturu (výdaje na školství, výzkum a vývoj, zdravotnictví, armádu, transferové platby apod.). Nositelem fiskální politiky je vláda.

Monetární politika

Monetární neboli měnová politika zahrnuje kontrolu a regulaci množství peněz v ekonomice, úrokových sazeb a podmínek úvěrů. Nositelem monetární politiky je centrální banka.

Důchodová politika

Důchodová politika se zabývá regulací mezd a cen z důvodu „brzdění“ inflace. Nesouvisí tedy s přerozdělováním důchodů ve smyslu daně – transfery ani se starobními důchody. Mezi nástroje důchodové politiky patří cenová regulace, mzdová regulace (doporučení, apely...). Nositelem důchodové politiky je vláda.

Vnější měnová politika

Vnější měnová politika spočívá v regulaci měnových kurzů. Nositelem vnější měnové politiky je centrální banka.

Vnější obchodní politika

Vnější obchodní politika je povětšinou orientována jako proexportní politika a politika orientovaná na ochranu domácích výrobců díky protekcionistickým opatřením. Mezi nástroje vnější obchodní politiky patří cla a kvóty. Nositelem vnější obchodní politiky je vláda.

Nositelé hospodářské politiky

Nositelé hospodářské politiky jsme si uvedli již u jejích jednotlivých nástrojů. Toto členění však může být mnohem podrobnější. Jako nositele hospodářské politiky můžeme označit Parlament ČR, ČNB, soudy, hospodářskou komoru, OSN, EU, Světovou banku, odbory (podrobněji v kapitole o hospodářské politice).

Cíle hospodářské politiky

Cíle hospodářské politiky rozdělujeme na cíle obecné, tradiční a základní.

Obecné cíle

Jako obecné cíle hospodářské politiky označujeme nastolení a udržení demokracie.

Tradiční cíle

Tradičními cíli jsou dosažení efektivnosti, spravedlnosti, stability.

Základní cíle makroekonomické stabilizační politiky

Do základních cílů makroekonomické stabilizační politiky patří priority v oblasti hospodářského růstu v podobě růstu produktu a hospodářské stability v podobě nízké míry inflace, nízké míry nezaměstnanosti a vnější ekonomické rovnováhy.

Agregátní poptávka, agregátní nabídka, potencionální produkt

Křivkami agregátní poptávky a nabídky se zde budeme zabývat jenkrátce, protože jim bude věnována jedna z následujících kapitol

Agregátní poptávka

Agregátní poptávku označujeme AD. Jedná se o celkové plánované výdaje v ekonomice (výdaje domácností, firem, vlád a zahraničních subjektů vztahené k určité cenové hladině). Představuje reálný produkt, který by byl při dané cenové hladině kupován. Jedná se o klesající křivku. Tvar je shodný pro různé ekonomické školy. Liší se pouze vysvětlení, proč má křivka AD daný tvar. Pokud křivku AD zakresluje, na horizontální osu produkt Y a na vertikální osu cenovou hladinu P.

Posuny křivky AD jsou dány zejména změnou jejích jednotlivých složek, kterými jsou spotřeba domácností (C), investice (I), vládní nákupy (G) a čistý export (NX). Růst výdajů jednotlivých sektorů představuje pozitivní poptávkový šok a posun křivky AD doprava. V opačném případě se jedná o negativní poptávkový šok a posun křivky AD doleva.

Agregátní nabídka

Agregátní nabídku označujeme AS. Rozlišujeme krátkodobou (SAS nebo SRAS) a dlouhodobou (LAS nebo LRAS) křivku agregátní nabídky. Krátkodobá agregátní křivka je označována jako nejkontroverznější téma makroekonomie. Jednotlivé ekonomické školy vycházejí z odlišných předpokladů (někdy zcela protichůdných) a podle toho se liší i tvar křivky SAS. Například v keynesiánském pojetí je křivka SAS horizontální, v klasickém pojetí pak vertikální. Pro potřeby grafického zobrazení AS budeme používat křivku pozitivně skloněnou. V dlouhém období se potom budeme setkávat s jednotným tvarem LAS a to s křivkou vertikální.

Agregátní nabídka vyjadřuje, jak velký reálný produkt by firmy vyrobily a byly ochotny prodat při dané úrovni cenové hladiny.

Posuny křivky AS jsou dány zejména změnou nákladových položek, které se dotknou valné části firem v ekonomice. Patří sem například změna zdanění, změna cen strategických surovin nebo změna měnového kurzu. Růst nákladů představuje posun křivky AS doleva – negativní nabídkový šok, pokles nákladů představuje posun doprava – pozitivní nabídkový šok.

Potencionální produkt

Potencionální produkt označujeme jako Y^* . Můžeme říci, že se jedná o analogii s hranicí produkčních možností, kterou známe z kurzu mikroekonomie. Potencionální produkt představuje maximálně dlouhodobě udržitelnou úroveň produktu, aniž by docházelo k urychlování inflace. Potencionální produkt je tedy úroveň reálného produktu odpovídající přirozené míře nezaměstnanosti, tj. nezaměstnanosti, při níž je míra inflace stabilní, nevykazuje tendence k růstu či poklesu.

Růst potencionálního produktu

Tempo růstu potencionálního produktu závisí na tempu růstu vstupů (inputů), kterými zde rozumíme práci, přírodní zdroje a kapitál, a na tempu růstu souhrnné produktivity (technologie) – sem zahrnujeme růst produktivity práce, růst účinnosti kapitálu a pokles materiálové a energetické náročnosti výroby.

Základní veličiny. Účetnictví národního důchodu

Studijní cíle

Po prostudování kapitoly budete schopni:

- Charakterizovat makroekonomický produkt a důchod
- Vysvětlit metody měření hrubého domácího produktu
- Vysvětlit pojmy GDP v tržních cenách a GDP v cenách výrobních faktorů
- Vysvětlit pojmy hrubý a čistý domácí produkt
- Vysvětlit pojem národní produkt, osobní a disponibilní důchod
- Rozlišit reálný a nominální GDP
- Charakterizovat čistý ekonomický blahobyt
- Vysvětlit problémy mezinárodního srovnávání GDP

Časové požadavky ke studiu

Ke studiu této kapitoly budete potřebovat 7 hodin vašeho času.

Požadované znalosti

Je vyžadována znalost předchozí kapitoly.

Průvodce studiem

Hrubý domácí produkt a z něho vycházející další veličiny se budou vyskytovat ve všech následujících kapitolách a proto tomuto tématu věnujte náležitou pozornost.

Slovníček pojmů, klíčová slova

Makroekonomický produkt a důchod, metody měření hrubého domácího produktu, GDP v tržních cenách, GDP v cenách VF, hrubý domácí produkt GDP, čistý domácí produkt NDP, hrubý národní produkt, národní důchod, osobní a disponibilní důchod, měření produktu v čase, reálný a nominální GDP, čistý ekonomický blahobyt, problémy mezinárodního srovnávání GDP

Makroekonomický produkt a důchod

Hrubý domácí produkt

Hrubý domácí produkt buď označujeme českou zkratkou HDP nebo zkratkou anglických slov gross domestic product GDP.

Definice HDP

Souhrn veškeré **finální** produkce vyprodukované výrobními faktory **na území** daného státu za určité **časové období** (obvykle jeden rok), vyjádřený v tržních cenách.

„Hrubý domácí produkt (HDP) je představován produkcí tzv. finálních statků nově vytvořených v daném období (čtvrtletí, rok), jako výsledek společensky organizované a statisticky zachycené činnosti.“ (Helísek, s.20)

V těchto definicích je důležité, že se jedná o finální produkci (nezapočítáváme tzv. meziprodukty, které by nám zkreslili výslednou hodnotu HDP – jeden a ten samý produkt bychom započítali několikrát), která je vyrobená na území daného státu (nerozhoduje, kdo ji vyrobil – rezidenti či nerezidenti).

Finální produkce

Finální produkce má podobu spotřebních statků, které jsou prodávány koncovým spotřebitelům – domácnostem nebo vládě, nevrací se stále znovu do výrobního procesu. Dále se jedná o investiční statky, které rozšiřují zásobu stávajících kapitálových statků. Do finální produkce zahrnujeme i veškeré exportované statky.

Příklad

- fošny na stavbu pergoly (postavím si sám)
- vývoz mléka
- nákup elektřiny vládou

Meziprodukty

Meziprodukty jsou statky, které vstupují dále do výroby. Jsou nakupovány firmami od firem a slouží k dalšímu využití ve výrobě (nerozšiřují stávající zásobu kapitálových statků).

Příklad

- fošny koupené stavební firmou
- mléko koupené domácí mlékárnou
- nákup elektřiny firmou ABC

Metody měření HDP

Výdajová metoda

Pomocí výdajové metody vypočítáme hrubý domácí produkt v tržních cenách. Vypočítáme jej pomocí následujícího vzorce:

$$GDP_{MP} = C + I_G + G + NX$$

C je spotřeba domácností, I_G jsou hrubé domácí soukromé investice, G jsou vládní nákupy a NX je čistý export.

Spotřeba domácností zahrnuje i transferové platby, které domácnosti dostávají od státu.

Hrubé domácí soukromé investice jsou financované z podnikových zdrojů, nikoli z veřejných rozpočtů. Jedná se o investice do fixního kapitálu (ve výrobě dochází k jejich postupnému znehodnocování – opotřebením: nové budovy, stroje apod.), investice do zásob (přírůstek zásob podniků).

Hrubé investice I_G (v některé literatuře je najdeme označené jako I_B – brutto) se skládají z investic obnovovacích (restitučních) a z čistých (netto) investic. Restituční investice označujeme zkratkou I_R nebo a (amortizace) a odpovídají opotřebením. Účetně jde o odpisy. Čisté investice označujeme I_N . Je to hodnota investic, která převyšuje hodnotu opotřebením.

Vládní nákupy jsou vládní výdaje na nákup statků. Jde o vydání peněz, za které stát získává nějakou protihodnotu v podobě zboží nebo služby. Proto sem nepatří například sociální dávky, které jsou platbou jednostrannou a řadíme je proto do transferových plateb.

Čistý export je rozdílem exportu a importu. Může nabývat kladných i záporných hodnot.
($NX = EX - IM$)

Důchodová metoda

Pomocí této metody vypočteme čistý národní produkt v cenách výrobních faktorů (NDP_{FC}) neboli domácí důchod (DI). Pro výpočet použijeme následující vzorec:

$DI = w + i + r + s + z$, kde

w = hrubé mzdy, i = čisté úroky, r = renty, s = příjmy ze samozaměstnávání, z = nerozdělené zisky korporací.

Zastavme se u čistých úroků. Čisté zde neznamená po zdanění, ale jedná se o rozdíl úroků přijatých a zaplacených. Pokud jsou zaplacené úroky vyšší než úroky přijaté, je toto číslo záporné.

Pokud bychom chtěli domácí důchod přepočítat na hrubý domácí produkt v tržních cenách, museli bychom přičíst amortizaci (a) a nepřímé daně (T_N). Díky amortizaci bychom z čistého produktu vypočetli hrubý. Nepřímé daně nám zase mění produkt v cenách výrobních faktorů na produkt v tržních cenách.

$DI = NDP_{FC} + a = GDP_{FC} + T_N = GDP_{MP}$

Produktová metoda

Produktovou metodu řešíme pomocí tabulky. První vstupní hodnota v této tabulce je vždy nulová. Hodnota výstupu předchozí činnosti se rovná hodnotě vstupu činnosti následující. Tabulku viz v prezentaci k této kapitole.

Hrubý národní produkt

Kromě hrubého domácího produktu sledujeme i kategorii hrubého národního produktu (HNP). Hrubý národní produkt je součet veškeré finální produkce vyprodukované výrobními faktory v držení občanů dané země za dané časové období, vyjádřený v tržních cenách.

Rozdíl mezi hrubým domácím a hrubým národním produktem tvoří čisté příjmy z majetku v zahraničí (NPI). Čistý příjem z majetku v zahraničí může nabývat kladných i záporných hodnot. Opět se tedy nejedná o položku po zdanění, ale o rozdíl dvou hodnot. V tomto případě sledujeme to, co vyprodukovaly výrobní faktory v držení rezidentů dané země mimo danou zemi a to, co vyprodukovaly výrobní faktory v držení nerezidentů na území našeho státu. Pokud převažuje to, co vyprodukovaly výrobní faktory cizinců u nás, je hodnota NPI záporná. S kladným znaménkem započítáváme například příjmy společnosti Emco, se záporným znaménkem např. příjmy firmy Panasonic na Borských polích.

Disponibilní důchod

Výpočet disponibilního důchodu začínáme od národního důchodu ($NI = NNP_{FC}$). Od něj odečteme nerozdělené zisky podniků, platby zdravotního a sociálního pojištění a daně ze zisku podniků a přičteme k němu transferové platby. Tím získáme osobní důchod (PI). Pokud dále odečteme osobní daně, získáme osobní disponibilní důchod (DPI). Tento osobní disponibilní důchod slouží domácnostem k tvorbě úspor a na spotřební výdaje.

Měření produktu v čase – hrubý domácí produkt nominální a reálný

Nominální produkt

Nominální produkt počítáme v běžných cenách, tedy v cenách daného roku. Nominální produkt nám neříká nic o tom, zda k navýšení hodnoty produktu došlo pouze díky růstu cen nebo díky růstu produkce nebo kombinací obojího.

Reálný produkt

Reálný produkt měříme v tzv. stálých cenách. To je v cenách jednoho z předchozích období. Reálný produkt je očištěn od vlivu změny cen v ekonomice. Pokud reálný produkt roste, je to díky růstu produkce.

Čistý ekonomický blahobyt

Čistý ekonomický blahobyt označujeme zkratkou NEW z anglického net economic welfare. Tento ukazatel používáme ke korekci hrubého domácího produktu o veličiny, které nejsou statisticky dobře zachytitelné. K HDP tak připočítáváme hodnotu volného času, netržní produkci, šedou ekonomiku, kvalitu výrobků a služeb a odečítáme škody na životním prostředí.

Hodnota volného času

Pokles hrubého domácího produktu díky poklesu odpracovaných hodin nemusí nutně vést k poklesu čistého ekonomického blahobytu, roste-li uspokojení plynoucí z většího množství volného času. Různé národy vnímají hodnotu volného času různě. Národy z východní Asie jsou ochotny zůstat v práci mnohem déle než například Evropané.

Statisticky zachytit hodnotu volného času je prakticky nemožné. I pro každého člověka se tato hodnota liší, nehledě na to, že my sami bychom obtížně vyčíslovali, na kolik si volného času ceníme. Museli bychom uvádět hodnotu ušlé mzdy, které jsme ochotni se vzdát jako nákladu obětované příležitosti.

Netržní produkce

Jedná se o produkci, která neprochází trhem. Například to, co si domácnosti samy doma vyrobí nebo vypěstují na zahrádce. Pokud si doma vypěstujete rajčata, papriky a další zeleninu, nepůjdete si ji koupit do obchodu.

Hodnota netržní produkce je opět špatně vyčíslitelná. Není v silách žádného statistického úřadu evidovat, kolik se komu doma urodilo jablek, švestek a třešní, kolik mu slepice snesly vajíček, kolik bylo doma ušito maškarních kostýmů pro děti apod.

Šedá ekonomika

Jedná se o legální, ale nezdaněné činnosti. Patří sem například melouchy, kdy si domů pozveme řemeslníka, který nám třeba zapojí elektrinu, vydláždí terasu nebo postav pergolu. Za tuto práci mu samozřejmě zaplatíme, ale nedostaneme žádný doklad. To znamená, že řemeslník tuto částku neuvede ve svém daňovém přiznání.

Činnosti v rámci šedé ekonomiky jsou opět statisticky špatně podchytitelné. Tyto činnosti jsou tiše tolerovány i finančním úřadem, protože nemá prostředky na to, aby zkontroloval každého jednotlivého řemeslníka – co si koupil a zda peníze přiznané k dani na tyto koupě stačily.

Černou ekonomiku do čistého ekonomického blahobytu z morálních důvodů nezapočítáváme. Do černé ekonomiky spadají nelegální nezdaněné činnosti jako prostituce, obchod s lidmi, drogami a zbraněmi.

Mezinárodní srovnávání HDP

Ekonomická síla a ekonomická úroveň

Ekonomickou sílu vyjadřujeme pomocí HDP. Je to jeho absolutní výše. Čím větší ekonomika, tím vyšší HDP. I méně rozvinuté ekonomiky se v žebříčku sestaveném podle výše HDP umisťují na předních místech (např. Čína nebo Indie).

Ekonomickou úroveň měříme jako HDP na obyvatele (také užíváme termín HDP na hlavu nebo per capita). V takovémto žebříčku již nezávisí na velikosti ekonomiky, ale na její vyspělosti. Na předních místech se tak mohou umístit i docela malé ekonomiky. Ukazatel ekonomické úrovně má v mezinárodním srovnání jistě lepší vypovídací schopnost než samotný HDP.

Ekonomicky nejsilnější jsou podle údajů Mezinárodního měnového fondu Spojené státy americké, Čína a Japonsko. Nejvyšší ekonomickou úroveň má však Lucembursko následované Švýcarskem a Spojenými státy na třetí příčce.

Problémy mezinárodního srovnávání HDP

Problémy mezinárodního srovnávání spočívají např. ve sběru dat (v některých státech je nedostatečná statistická služba – u mnoha zemí najdeme místo data n/a, což znamená, že údaj není k dispozici. Nemáme tak s čím porovnávat.), nestejně metodice používání ukazatelů (jiné metody výpočtu, jiné způsoby zjišťování a vykazování dat) a v převodu získaných ukazatelů na společnou měnovou bázi (zkreslení přepočtů, omezená vypovídající schopnost směnných kurzů).

Hlavní metody mezinárodního srovnávání

Metoda tržních směnných kurzů

Při této metodě se výše HDP přepočítává na srovnatelnou měnovou jednotku pomocí směnného kurzu. Je tedy potřeba získat hodnotu HDP pro různé země v jedné měně. Jedině tak je možné jejich výše porovnat.

Oficiální kurz může být nedostatečně reálný u nekonvertibilních měn (určován administrativně), u konvertibilních může být zkreslen vlivem mezinárodních tržních výkyvů kurzu.

Metoda parity kupní síly

Parita kupní síly bude vysvětlena v kapitole č. 7.

Metoda globálních fyzických ukazatelů

Pro porovnávání jsou vybírány takové ukazatele, které mají vysoký stupeň korelace s HDP. Jedná se například o spotřebu elektrické energie, zaměstnanost v zemědělství, počet přepravených cestujících v letecké dopravě, počet vědců a inženýrů, výdaje na školství a vědu, dětskou úmrtnost, počet telefonů na 1000 obyvatel a další. Pro výpočet se používá regresní analýza, kdy se zjišťuje vztah každého fyzického ukazatele k HDP na obyvatele. Metoda globálních fyzických ukazatelů je poměrně přesná, ale velice pracná.

Systém národních účtů OSN

Teoretický základ národním účtům dal již Keynes. Systém národních účtů sjednocuje ekonomické statistiky jednotlivých zemí. S tímto systémem přišli američtí ekonomové Meade a Stone v roce 1941.

Jednoduchý keynesiánský model určení důchodu

Studijní cíle

Po prostudování kapitoly budete schopni:

- Charakterizovat model rovnovážného důchodu
- Popsat spotřební funkci, úsporovou funkci a AD v dvousektorové ekonomice
- Vysvětlit jednoduchý výdajový multiplikátor
- Charakterizovat třísektorový model
- Charakterizovat čtyřsektorový model

Časové požadavky ke studiu

Ke studiu této kapitoly budete potřebovat 7 hodin vašeho času.

Požadované znalosti

Je vyžadována znalost předchozích kapitol.

Průvodce studiem

Jednoduchý keynesiánský model navazuje na výdajovou metodu určení důchodu z předchozí kapitoly. Vzhledem k tomu, že následující text neobsahuje grafy, které jsou pro tuto kapitolu klíčové, je nutné si je dohledat v dalších zdrojích.

Slovníček pojmů, klíčová slova

Spotřební funkce, úsporová funkce, AD ve dvousektorové ekonomice, jednoduchý výdajový multiplikátor, třísektorový model, čtyřsektorový model

Charakteristika modelu

Jedná se o keynesiánský model ekonomiky v recesi. Porovnává vytvořený produkt (důchod) a tedy i **skutečné výdaje** na tento produkt s celkovými výdaji, které ekonomické subjekty zamýšlejí učinit při dané úrovni důchodu, tedy s **plánovanými výdaji**.

Plánované výdaje: $AE = C + I + G + NX$.

Rozdíl mezi plánovanými výdaji a skutečnými výdaji – tvorba a čerpání zásob.

Předpoklady modelu

- Fixní cenová hladina – ceny se ve sledovaném období nemění. Pokud jsou fixní mzdy (viz níže), jsou fixní i ceny, protože ceny se tvoří přírážkou ke mzdám.
- Fixní mzdy – díky pracovním smlouvám.
- V ekonomice existuje produkční mezera – output gap – to znamená, že skutečný produkt je menší než produkt potencionální.

- Zásoba kapitálu je dostatečná (jsme schopni vyrobit celkovou poptávanou produkcí) – v ekonomice je kapitál, který není využit a je možné jej do výroby zapojit v krátkém období.
- Zásoba práce je dostatečná, existuje nedobrovolná nezaměstnanost.
- Podniky jsou schopny pokrýt jakkoli vysokou poptávku buď výrobou, nebo ze zásob – úroveň produktu je určena pouze poptávkou.
- Abstrahujeme od hrubých úspor podniků (= odpisy + nerozdělené zisky).
- Stabilní úroková míra – nemění se pod vlivem změny důchodu.

Dvousektorová ekonomika

V rámci dvousektorové ekonomiky uvažujeme pouze následující dva ekonomické subjekty: domácnosti a firmy. Nepracujeme se sektorem stát ani zahraničí. To znamená, že se v tomto modelu neodvádí žádné daně, na druhou stranu se nevyplácí žádné transferové platby. Probíhají finanční toky pouze mezi firmami a domácnostmi. Důchod je totožný s disponibilním důchodem: $Y = YD$.

Spotřební funkce

Krátkodobá spotřební funkce

Spotřební funkce nám ukazuje velikost spotřeby vzhledem k velikosti důchodu. Spotřeba domácností se skládá ze dvou částí. Ze spotřeby autonomní a spotřeby indukované.

Autonomní spotřeba (C_a) je nezávislá na velikosti důchodu. Domácnosti tuto spotřebu uskutečňují bez ohledu na to, zda nějaký důchod mají nebo ne. Do autonomní spotřeby řadíme výdaje na základní potraviny, nájemné, splátky úvěrů apod. Zkrátka platby, které v krátkém časovém horizontu nemůžeme ovlivnit (oddálit je, popřípadě změnit jejich výši). Autonomní spotřeba se tedy vztahuje pouze ke krátkému období a v tomto období je konstantní na určité úrovni. Značíme ji C_a nebo C s pruhem.

Indukovaná spotřeba ($c \cdot Y$) je závislá na velikosti důchodu. Zařadili bychom sem například výdaje na kulturu, nákupy zbytného zboží apod. Čím vyšší mají domácnosti důchod, tím více utrácejí. Jedná se tedy o rostoucí funkci. Její sklon je dán mezním sklonem ke spotřebě MPC, neboli c . Mezní sklon ke spotřebě nabývá hodnot od nuly do jedné a ukazuje nám, kolik haléřů z každé koruny je vydáno na spotřebu.

Spotřební funkci potom zapisujeme ve tvaru $C = C_a + c \cdot Y$.

MPC vypočteme jako $\Delta C / \Delta Y$.

Dále se můžeme setkat s průměrným sklonem ke spotřebě (APC). Vypočteme ho jako podíl spotřeby na důchodu, tedy C/Y . APC s růstem důchodu klesá.

Dlouhodobá spotřební funkce

V dlouhém období je autonomní spotřeba rovna nule. Spotřební funkce tak má tvar $C = c \cdot Y$. APC i MPC kolísají, s růstem Y je MPC stabilní a rovná se APC. Spotřební funkce je přímka proložená body. Začíná v počátku.

Hypotéza životního cyklu – vysvětlení proměnlivého podílu úspor na disponibilním důchodu - v lepších časech lidé spoří, v horších časech úspory utrácejí nebo si berou půjčky.

Teorie permanentního důchodu – spotřeba je odvozená od stabilního ročního průměrného důchodu – ta je odvozená od očekávaného celoživotního důchodu – spotřeba reaguje na odchylky v důchodu pouze tehdy, jsou-li považovány za trvalé.

Úsporová funkce

Domácnost má pouze dvě možnosti, co s penězi udělat. Buď je může utratit – to zaznamenáváme pomocí spotřební funkce, nebo je může uspořit. K zobrazení tvorby a čerpání úspor nám slouží úsporová funkce. Zapisujeme ji ve tvaru $S = -S_a + s*Y$, kde S_a jsou autonomní úspory – záporné – čerpáme je, když nemáme žádný důchod, $s*Y$ jsou indukované úspory – tvoříme je, když máme příjem. MPS neboli s je mezní sklon k úsporám a vypočítáme ho jako $\Delta S / \Delta Y$. Stejně jako MPC nabývá hodnot od 0 do 1. Jeho hodnota je konstantní, udává sklon úsporové funkce.

Průměrný sklon k úsporám APS vypočítáme jako S/Y .

Platí, že $APS + APC = 1$ a $MPS + MPC = 1$.

Investiční funkce

V jednoduchém keynesiánském modelu jsou investice pouze autonomní. Investiční funkce je tedy funkcí konstantní. Zapisujeme ji ve tvaru $I = I_a$.

Jedná se o hrubé domácí soukromé investice. Jsou to investice na nákup fixního kapitálu a na navýšení zásob.

Rovnovážený důchod

Na následujících řádcích odvodíme vztah pro výpočet rovnovážného důchodu:

$$AD = C + I$$

$$Y = C_a + cY + I$$

$$Y - cY = C_a + I$$

$$(1 - c)Y = C_a + I$$

$$Y = [1/(1-c)] * (C_a + I)$$

Paradox spořivosti

Předpokládaný scénář: růst úspor vyvolá růst investic a to vyvolá růst zaměstnanosti a produktu.

Skutečný scénář: růst úspor vyvolá pokles produktu a následný pokles úspor na jejich původní úrovni. Je to z toho důvodu, že růst úspor je doprovázen poklesem spotřebních výdajů, které nejsou ničím kompenzovány.

Jednoduchý výdajový multiplikátor alfa v dvousektorové ekonomice

Jednoduchý výdajový multiplikátor nám ukazuje, že růst autonomních výdajů o jednotku vyvolá růst produktu o více než jednotku. Např. růst investic o 10 mil vyvolá růst produktu o více než 10 mil. Při $c = 0,9$ to bude růst produktu o 100 mil.

V dvousektorové ekonomice ho počítáme podle vzorce $\alpha = 1/(1-c)$.

Používáme ho i k výpočtu změny rovnovážného důchodu.

Třísektorová ekonomika

V třísektorové ekonomice k domácnostem a firmám přibývá stát a s jeho existencí spojené finanční toky: vládní nákupy G , které jsou pouze autonomní, to znamená nezávislé na velikosti důchodu; transferové platby TR jsou také pouze autonomní; daně TA již rozdělujeme na autonomní a indukované. Funkci daní potom zapisujeme ve tvaru $TA = TA_a + t*Y$.

Díky těmto finančním tokům – zejména daním a transferovým platbám – již nehovoříme o důchodu, ale o disponibilním důchodu, který označujeme YD . Disponibilní důchod je tedy

důchod upravený o výši transferů a daní: $YD = Y + TR - TA$. Mění se nám tedy i podoba spotřební funkce. V té nejjednodušší podobě ji zapisujeme jako $C = C_a + c \cdot YD$.

Rovnovážný důchod

Odvození vzorce pro výpočet rovnovážného důchodu by v třísektorové ekonomice vypadalo následovně:

$$AD = C + I + G / AD = Y$$

$$Y = C + I + G$$

$$Y = C_a + c \cdot YD + I_a + G_a$$

$$Y = C_a + c(Y + TR - TA) + I_a + G_a$$

$$Y = C_a + c[Y + TR_a - (TA_a + t \cdot Y)] + I_a + G_a$$

$$Y = C_a + c(Y + TR_a - TA_a - t \cdot Y) + I_a + G_a$$

$$Y = C_a + c \cdot Y + c \cdot TR_a - c \cdot TA_a - c \cdot t \cdot Y + I_a + G_a / -c \cdot Y; -c \cdot t \cdot Y$$

$$Y - c \cdot Y - c \cdot t \cdot Y = A_a / (A_a = C_a + c \cdot TR_a - c \cdot TA_a + I_a + G_a)$$

$$Y(1 - c - c \cdot t) = A_a$$

$$Y[1 - c(1 - t)] = A_a$$

$$Y_0 = 1/[1 - c(1 - t)] \cdot A_a$$

$$Y_0 = \alpha \cdot A_a$$

Jednoduchý výdajový multiplikátor v třísektorové ekonomice

Jednoduchý výdajový multiplikátor v třísektorové ekonomice vypočítáme podle vzorce $\alpha = 1/[1 - c \cdot (1 - t)]$

V rámci třísektorové ekonomiky můžeme používat i další druhy multiplikátorů. Jsou odvozeny z výše uvedeného vzorce. Vždy jsou upravené podle toho, jaká autonomní platba se měnila.

Multiplikátor transferových plateb vypočteme jako $\alpha \cdot c$.

Multiplikátor autonomních daní vypočteme jako $\alpha \cdot (-c)$.

Saldo rozpočtu

Pokud do hry vstupuje stát, musíme se zabývat i saldem jeho rozpočtu. V tomto zjednodušeném modelu stojí na straně příjmů daně a na straně výdajů vládní nákupy a transferové platby. Saldo rozpočtu vypočteme jako $BS = TA - (G + TR)$, pokud funkci rozložíme, zapisujeme ve tvaru: $BS = TA_a - t \cdot Y - (G_a + TR_a)$.

Důležitý je i výpočet změny salda rozpočtu. Pokud se mění například investice, zohledníme to ve vzorci pouze v měnícím se důchodu při výpočtu indukovaných daní. Pokud se mění vládní nákupy, mění se Y a G apod.

Čtyřsektorová ekonomika

Čtyřsektorovou ekonomiku tvoří domácnosti, firmy, vláda a zahraničí. Se zahraničím přibývají tyto položky: $EX = X = \text{export} - \text{pouze autonomní}$ a $IM = M = \text{import} - \text{autonomní}$ i indukovaný. Agregátní poptávku nejjednodušeji zapisujeme ve tvaru: $AD = C + I + G + NX$.

Jednoduchý výdajový multiplikátor v čtyřsektorové ekonomice

Jednoduchý výdajový multiplikátor v čtyřsektorové ekonomice zahrnuje navíc mezní sklon k dovozu m . Vypočítáme ho podle vzorce $\alpha = 1/[1 - c \cdot (1 - t) + m]$. Jeho hodnota je nižší než u multiplikátoru pro třísektorovou ekonomiku. Mimo úniků do úspor a do daní se zde objevují i úniky do zahraničí.

Agregátní poptávka a agregátní nabídka

Studijní cíle

Po prostudování kapitoly budete schopni:

- Charakterizovat agregátní poptávku
- Vysvětlit keynesiánský přístup k agregátní nabídce
- Charakterizovat potenciální produkt a přirozenou míru nezaměstnanosti
- Vysvětlit monetaristický přístup k agregátní nabídce
- Vysvětlit klasický přístup k agregátní nabídce

Časové požadavky ke studiu

Ke studiu této kapitoly budete potřebovat 6 hodin vašeho času.

Požadované znalosti

Je vyžadována znalost předchozích kapitol.

Průvodce studiem

Model agregátní nabídky a poptávky bude v dalších kapitolách sloužit pro vysvětlení dopadů makroekonomické stabilizační politiky.

Slovníček pojmů, klíčová slova

Agregátní poptávka, keynesiánský přístup k agregátní nabídce, potenciální produkt, přirozená míra nezaměstnanosti, monetaristický přístup k agregátní nabídce, klasický přístup k agregátní nabídce

Agregátní poptávka

Agregátní poptávka vyjadřuje objem produkce, který by byl ekonomickými subjekty poptáván při různých úrovních cenové hladiny. Pokud zobrazujeme křivku AD, kreslíme ji jako klesající křivku (bez ohledu na ekonomickou školu). Na horizontální osu nanášíme velikost produktu Y , na vertikální potom úroveň cenové hladiny P .

Tvar křivky agregátní poptávky vysvětlujeme pomocí následujících efektů:

Pigouův efekt

Pigouův efekt neboli efekt bohatství, respektive efekt reálných peněžních zůstatků. Předpokládáme, že domácnosti drží část svých finančních aktiv v podobě peněžních zůstatků. Pokles cenové hladiny vyvolá růst reálné hodnoty peněžních zůstatků. Domácnosti se proto cítí být bohatší (za stejný obnos si mohou koupit více), více utrácí, roste spotřeba domácností a tím i hodnota produktu.

Keynesův efekt

Keynesův efekt neboli efekt reálné úrokové míry.

V tomto případě pokles cenové hladiny opět vyvolá růst reálné hodnoty peněžních zůstatků. Na běžné výdaje stačí ekonomickým subjektům méně peněz. Klesá proto poptávka po penězích. Ekonomické subjekty tyto peníze proměňují na ostatní finanční aktiva. Roste tedy poptávka po ostatních finančních aktivech, tím pádem roste cena ostatních finančních aktiv a klesá nominální úroková sazba. Díky tomuto poklesu rostou výdaje citlivé na úrokovou sazbu. Do této kategorie výdajů patří například investice nebo výdaje domácností na dlouhodobé spotřební statky apod. Následně roste i produkt.

Mundell – Flemingův efekt

Mundell – Flemingův efekt neboli efekt zahraničního obchodu.

Zde pokles cenové hladiny také vyvolá růst reálných peněžních zůstatků, což následně vyvolá růst poptávky po ostatních finančních aktivech a pokles úrokové sazby. Zde úroková sazba klesá pod úroveň světové úrokové sazby. Dochází pak k přesunu volných finančních aktiv do zahraničí (investoři chtějí své peníze lépe zhodnotit). Pokud předpokládáme, že v zahraničí nemůžeme investovat v naší domácí měně, musí dojít ke směně domácí měny za měnu zahraniční. Zvýší se nabídka domácí měny a zároveň vzroste poptávka po měně zahraniční. Díky tomu dojde k znehodnocení kurzu domácí měny, což je výhodné pro export. Dochází tak k růstu čistého exportu a k následnému růstu produktu.

Efekt přesměrování

Efekt přesměrování taktéž souvisí se zahraničním obchodem. Spočívá v přesměrování domácí spotřeby ze zahraničního na domácí zboží.

Pokles cenové hladiny vede k tomu, že roste poptávka po levnějším domácím zbožím. Může dojít i k poklesu poptávky po relativně dražším zahraničním zbožím. Dochází potom k růstu čistého exportu (tentokrát díky poklesu importu) a k následnému růstu produktu.

Posuny křivky AD

Křivka agregátní poptávky se posouvá v případě, mění-li se velikost některé z jejích složek, kterými jsou spotřeba domácností C , hrubé domácí soukromé investice I_G , vládní nákupy G a čistý export NX .

Spotřeba domácností může být ovlivněna výší disponibilního důchodu, který je dán např. výší osobních daní nebo výší transferových plateb. Pokud disponibilní důchod domácností roste, roste i jejich spotřeba. Důležitou roli hrají také očekávání spotřebitelů. Pokud jsou tato očekávání optimistická – lidé věří, že se jim i v budoucnu povede dobře (budou mít dobře placené a stabilní zaměstnání, ekonomika poroste apod), potom více utrácejí. Pokud jsou pesimistická – lidé mají strach, že přijdou o práci, utrácí méně. Jistou roli může hrát i očekávaný vývoj cenové hladiny v budoucnu. Pokud je očekáván pokles cenové hladiny, ekonomické subjekty (nemusí to být jen domácnosti) odkládají své nákupy – čekají, až bude zboží levnější. V případě, že se očekává nárůst cenové hladiny, např. díky oslabení kurzu domácí měny, může to podnítit uskutečnění nákupů zejména dražších statků nyní.

Z pohledu investičního rozhodování firem jistě hrají důležitou roli úrokové sazby, za které si firmy půjčují peníze na uskutečnění svých investic. Pokud jsou úrokové sazby nízké, je pro firmy výhodné si půjčit a investovat. Pokud jsou úrokové sazby vysoké, investiční aktivita firem klesá. Samozřejmě i u firem hrají důležitou roli očekávání – optimistická i pesimistická. Optimistická v podobě získávání nových zakázek, brzkého splacení nových investic, pesimistická např. v podobě recese, ztráty zakázek apod.

Vládní nákupy jsou ovlivněny rozhodnutím vlády. I zde mohou krát roli úrokové sazby – u investičních projektů. Hraje zde roli ale i politický cyklus – zda se vycházíme v období před volbami nebo po volbách, zda je ekonomika ve fázi růstu nebo v recesi a zda se jedná o vládu smýšlející spíše liberálně nebo intervencionisticky. Intervencionistická vláda bude například

více utrácet za státní zakázky v době recese, aby podpořila zaměstnanost v ekonomice a tím nastartovala ekonomický růst.

Čistý export se skládá z exportu a importu. Je tím vyšší, čím vyšší je export a nižší je import. Růst exportu může být vyvolán například růstem produktu v zahraničí. Země, která je naším významným obchodním partnerem se například vymaní z ekonomické krize, dostane se do fáze růstu a tamní ekonomické subjekty začnou více poptávat naše zboží. Export může být také podpořen depreciačí (devalvací – záleží na systému měnového kurzu) domácí měny. Pokud domácí měna oslabí, naše zboží se na zahraničních trzích stává konkurenceschopnější. Oslabení domácí měny má samozřejmě dopad i na import, ale v opačném směru. Zboží ze zahraničí je dražší a pokud má spotřebitel tu možnost, sáhne po zboží domácím.

Agregátní nabídka

Agregátní nabídka v krátkém období je nejkontroverznější téma makroekonomie. Jednotlivé ekonomické školy vycházejí z různých předpokladů a proto se i liší tvar jednotlivých křivek. V následujícím textu se seznámíme s křivkou horizontální, pozitivně skloněnou i vertikální.

Keynesiánské pojetí

Extrémní verze

V extrémní verzi je křivka SAS horizontální. Jedná se o velmi krátké období. Horizontální tvar vyplývá z následujících předpokladů: ekonomika se nachází v recesi – je tedy pod potencionálním produktem, v ekonomice je dostatečná zásoba volného kapitálu i dostatečná zásoba práce – tzn., že je v ekonomice nezaměstnanost, mzdové sazby jsou fixní, ceny se tvoří přírůžkou ke mzdám.

Základní verze

V základní verzi je již SAS pozitivně skloněná. Rozdíl oproti extrémní verzi tkví v tom, že je již vyčerpán volný fixní kapitál. Chceme-li docílit vyšší produkce, musíme zaměstnat více lidí. Díky tomu, že navyšujeme pouze objem práce při fixní úrovni kapitálu, klesá produktivita práce. Na výrobu toho samého objemu produkce potřebujeme více zaměstnanců. Pokud jsme dříve pro výrobu jednoho výrobku potřebovali jednoho zaměstnance, teď pro výrobu jednoho výrobku potřebujeme více než jednoho zaměstnance. I když jsou mzdové sazby fixní, na mzdách vyplatíme více (dříve jeden plat, nyní více než jeden plat). A protože ceny jsou stanoveny přírůžkou ke mzdám, rostou a s nimi roste i cenová hladina. Křivka je tedy pozitivně skloněná.

Je tedy třeba rozlišovat mezi pojmy mzdová sazba (odměna například za hodinu práce) – ta je fixní a mzda (celková odměna za odvedenou práci podle počtu odpracovaných hodin) – ta se mění podle toho, kolik hodin stráví zaměstnanec v práci.

Potenciální produkt a přirozená míra nezaměstnanosti

Potenciální produkt značíme Y^* . Jedná se o produkt vytvořený při plné zaměstnanosti L^* . (Jinak hovoříme o skutečném produktu.) Jedná se o teoreticky dosažitelnou úroveň produktu při zapojení všech zdrojů ekonomiky.

Monetaristické pojetí

Monetaristé předpokládají, že nominální mzdové sazby jsou dokonale pružné. Subjekty na trzích práce sledují vývoj reálných nikoli nominálních mzdových sazeb. V krátkém období však pracovníci trpí tzv. peněžní iluzí. To znamená, že chybně vnímají vývoj cenové hladiny. V dlouhém období tato informační bariéra mizí. Očekávání pracovníků se tvoří adaptivním způsobem. V dlouhém období se nezaměstnanost ustaluje na úrovni přirozené míry nezaměstnanosti.

Klasické pojetí

Klasikové předpokládají, že nominální mzdové sazby jsou dokonale pružné a to jak v krátkém, tak i dlouhém období. To samé platí i pro ceny. Díky tomu jsou trhy práce neustále v rovnováze. Proto je produkt neustále na úrovni potencionálního produktu a zaměstnanost na úrovni plné zaměstnanosti.

Posuny křivky AS

Nabídkové šoky rozdělujeme na nominální a reální.

Nominální nabídkové šoky

Nominální nabídkové šoky spočívají ve změně nákladů v důsledku změn cen vstupů. Může se jednat zejména o náklady na pracovní sílu, vyšší náklady díky růstu cen strategických surovin na světových trzích, růstu cen dovážených vstupů v důsledku znehodnocení nominálního kurzu domácí měny (intervence ČNB na podzim 2013) nebo růst daní.

Nominální nabídkové šoky spadají do krátkého období.

Reálné nabídkové šoky

Reálné nabídkové šoky jsou spojeny se změnami v produktivitě výrobních faktorů nebo se změnou objemu disponibilních výrobních faktorů.

Reálné nabídkové šoky spadají do dlouhého období.

Ekonomický růst a hospodářský cyklus

Studijní cíle

Po prostudování kapitoly budete schopni:

- Vysvětlit pojem ekonomického růstu
- Vysvětlit zdroje ekonomického růstu
- Popsat modely ekonomického růstu
- Charakterizovat bariéry ekonomického růstu
- Charakterizovat ekonomii strany nabídky
- Vysvětlit teorie hospodářského cyklu
- Popsat fáze hospodářského cyklu
- Vysvětlit příčiny hospodářských cyklů

Časové požadavky ke studiu

Ke studiu této kapitoly budete potřebovat 6 hodin vašeho času.

Požadované znalosti

Je vyžadována znalost předchozích kapitol.

Průvodce studiem

Ekonomický růst a volatilita produkce jsou základními charakteristikami tržních ekonomik.

Slovníček pojmů, klíčová slova

Pojetí ekonomického růstu, mezinárodní srovnávání, zdroje ekonomického růstu, modely ekonomického růstu, bariéry ekonomického růstu, ekonomie strany nabídky, teorie hospodářského cyklu, fáze hospodářského cyklu, příčiny hospodářských cyklů

Ekonomický růst vs. ekonomický cyklus

Ekonomický růst

Pojmem ekonomický růst myslíme dlouhodobý růst potencionálního produktu.

Hospodářský cyklus

V případě hospodářského cyklu hovoříme o krátkodobém kolísání reálného produktu kolem potencionálního produktu.

Ekonomický rozvoj

Ekonomický rozvoj je ekonomický růst plus další aspekty (strukturální změny v národním hospodářství, technologické změny, zvyšování životní úrovně obyvatelstva). Ekonomický růst je předpokladem ekonomického rozvoje

Měření vývoje produktu

Vývoj produktu měříme pomocí tempa růstu reálného produktu. Značíme jej g s indexem Y_t . Spočítáme ho jako procentní změnu velikosti produktu v období t a $t-1$.

$$g_{Y_t} = [(Y_t - Y_{t-1})/Y_{t-1}] * 100 [\%]$$

Tempo růstu nominálního produktu potom spočítáme jako tempo růstu reálného produktu plus míra inflace.

$$g_{Y_{Nt}} = g_{Y_t} + p_i$$

Dále můžeme měřit tempo růstu produktu na jednoho obyvatele. Vyjdeme ze vzorce pro výpočet tempa růstu reálného produktu. Jednotlivé položky ve vzorci ale vydělíme počtem

Abychom vypočítali velikost produktu v budoucnu, vyjdeme z následujícího vzorce:

$Y_{t+n} = Y_t * (1 + g/100)^n$, kde Y_{t+n} je hodnota reálného produktu v čase $t+n$, tedy v budoucnosti, Y_t je současná hodnota reálného produktu, g je tempo růstu produktu a n je počet období, nejčastěji let. Jedná se vlastně o vzorec pro složené úročení.

Zdroje ekonomického růstu

Složky zdrojů růstu

Lidské zdroje - množství práce a její kvalifikace (včetně podnikatelského ducha), lidský kapitál.

Přírodní zdroje - množství půdy a nerostného bohatství, kvalita přírodních zdrojů (úrodnost půdy, kvalita NS, klimatické podmínky).

Kapitálové zdroje - kapitálové statky (stroje, budovy) a jejich technická úroveň (výkonnost, přesnost, náročnost na práci a energii).

Kvantitativní a kvalitativní zdroje

Kvantitativní růst

Při kvantitativním růstu jde o zapojování nových množství práce, půdy a kapitálu se stejnými kvalitativními charakteristikami do výroby. Kvantitativní růst též označujeme jako extenzivní růst.

Kvalitativní růst

Při tomto typu růstu se mění kvalita používaných vstupů. – zvyšuje se kvalifikace pracovníků, využívají se kvalitnější přírodní zdroje a dochází k rozvoji technické úrovně fixního kapitálu. Kvalitativní růst též označujeme jako intenzivní růst.

Kapitálová vybavenost práce

Kapitálová vybavenost je množství kapitálu připadající na jednotku práce. Vypočítáme ji jako K/L .

Pokud hodnota tohoto zlomku roste, jedná se o prohlubování kapitálu.

V případě, že množství kapitálu roste stejným tempem jako množství práce a hodnota poměru K/L se tedy nemění, hovoříme o rozšiřování kapitálu.

Růstové účetnictví

V růstovém účetnictví jde o určení podílů jednotlivých zdrojů na ekonomickém růstu. Vychází z neoklasické teorie rozdělování důchodu na základě mezních produktivit MPP. Podíl kapitálu na vytvořeném produktu značíme θ – théta (v některé literatuře v – ný)

$$\theta = v = (K * MPPK) / Y$$

Podíl práce na vytvořeném produktu pak vypočteme jako $1 - \theta$ nebo $1 - v$

$$(1 - \theta) = (1 - v) = (L * MPPL) / Y$$

Technologický pokrok zahrnujeme do rovnice v podobě písmene κ – kappa.

Kompletní rovnice růstového účetnictví má následující podobu:

$$\Delta Y/Y = \theta * \Delta K/K + (1 - \theta) * \Delta L/L + \kappa$$

Agregátní produkční funkce

Podle agregátní produkční funkce je produkt funkcí kapitálu, práce, půdy a technologie: $Y = f(K, L, A, T)$. Zapisujeme ji v podobě Cobb-Douglasovy produkční funkce. Pro jednoduchost abstrahujeme od výrobního faktoru půda. Cobb – Douglasova produkční funkce má následující tvar:

$$Y = T * K^{\alpha} * L^{\beta}$$

Koeficienty α a β vyjadřují podíl kapitálu, respektive práce na vytvořeném produktu.

Modely ekonomického růstu

Klasické modely

Malthus

V tomto modelu je veškerá půda je využívána (stagnující množství a kvalita půdy). Model neuvažuje růst množství ani kvality kapitálu (nepočítá s technologickým rozvojem). Jediným zdrojem růstu je růst obyvatelstva. Mzdy jsou dlouhodobě na úrovni životního minima = železný zákon mzdový = substinenční mzdy → nulový růst produktu.

Ricardo

Tato teorie předpokládá postupný přechod k obdělávání i méně úrodných půd. V ekonomice je dosaženo stacionárního stavu – pracovníci získávají substinenční mzdy, zbylý důchod jde na vysoké renty vlastníků pozemků a minimální zisky podnikatelů. Tato teorie již připouští technologický pokrok. Předpokládá také přínos zahraničního obchodu v podobě komparativních výhod.

Neoklasický model

Solow

Tento model počítá s existencí kapitálu a možnosti jeho neomezené kombinace s prací. Tempo růstu práce je konstantní a je dáno exogenně.

Keynesiánské modely

Harrod, Domar

Rovnovážný růst je růst při plné zaměstnanosti (při plném využití) zásoby kapitálu a při plné zaměstnanosti zásoby práce

Růst množství práce je v tomto modelu dán exogenně. Předpokládáme konstantní podíl úspor na důchodu a fixní koeficienty pracovní náročnosti produkce ($l=L/Y$) a kapitálové náročnosti ($k=K/Y$). K vyrobení jedné jednotky produkce je zapotřebí l jednotek práce a k jednotek kapitálu (není možné je vzájemně zaměnit). Rovněž předpokládáme konstantní výnosy z rozsahu. Všechny úspory jsou proinvestovány.

Udržitelný rozvoj

Udržitelný rozvoj je takový vývoj výroby a spotřeby, který umožňuje uspokojení současných potřeb, tak aby nedošlo k omezení těchto potřeb pro budoucí generace. Upřednostňuje se kvalitativní růst před kvantitativním.

Teorie endogenního růstu

Snaží se vysvětlit dlouhodobé přetrvávání rozdílů mezi rozvinutými a rozvojovými zeměmi. Důvod spatřuje v tom, že technologický pokrok v podobě zkvalitňování fyzického a lidského kapitálu je endogenní – tzn. je generován uvnitř ekonomiky. Technologický pokrok závisí na výchozí situaci, ve které se ekonomika nachází a také na institucionálních podmínkách – např. na vládní podpoře výzkumu.

Bariéry ekonomického růstu

Vývoj ekonomické úrovně země závisí na tempu prohlubování kapitálu a na vývoji technologických změn.

Tempo prohlubování kapitálu závisí mimo jiné i na vývoji obyvatelstva. To má několik stádií:

1. stádium – vysoká míra natality a mortality – pomalý růst obyvatelstva
2. stádium – vysoká natalita, klesající mortalita (pokrok v medicíně) – **populační exploze**
3. stádium – pokles míry porodnosti, růst obyvatelstva zpomaluje
4. stádium – stabilizovaná míra porodnosti i úmrtnosti – téměř nulový růst populace

Brdou prohlubování kapitálu může být zejména fáze populační exploze. Velké rodiny jsou typické například pro společnosti s nedostatečným sociálním systémem. Taková rodina užívá důchodce i invalidy.

Další bariérou ekonomického růstu je nedostatečná zásoba kapitálových statků. K rozšíření a prohloubení kapitálu chybí tvorba úspor – nízký důchod na obyvatele neumožňuje lidem spořit. Úspory také unikají do zahraničí – za nižší mírou inflace a vyšší úrokovou sazbou.

V souvislosti s tímto hovoříme o bludném kruhu nerozvinutosti.

Nízké úspory – nízké tempo růstu kapitálu – nedostatečná vybavenost práce kapitálem – nízký důchod na jednoho obyvatele...

Dalšími bariérami ekonomického růstu může být nedostatečný technologický pokrok, nedostatečná kvalifikace pracovní síly, únik mozků, přírodní vlivy jako katastrofy, extrémní sucha nebo extrémně příznivé podnebí, které nenutí společnost k tomu, aby se rozvíjela.

Významnou roli hrají také institucionální bariéry: právní rámec podnikání – smluvní jistota, vymahatelnost vlastnických práv, byrokratický aparát – udělování licencí, proces vzniku podniku, náboženské, rodové a jiné příbuzenské vazby, kulturní tradice, zvyky v intenzitě práce, politická stabilita/nestabilita dané země.

Překonávání nerozvinutosti

Startem ekonomického růstu může být:

Rozvoj výroby v určitém odvětví - rychlý růst produktu umožní tvorbu úspor – ty umožní investování do dalších odvětví až k sebeudržujícímu růstu celé ekonomiky.

Start probíhá v zemědělství (vhodné klimatické podmínky), těžbě nerostných surovin, v odvětvích využívajících levnou pracovní sílu – industrializace.

Podpora vlády – proexportní politika, omezení importu.

Podpora zvenčí – experti, zahraniční finanční zdroje.

Ekonomie strany nabídky

Jedná se o prorůstovou politiku. Je spjata se jménem Laffer. Zkoumá faktory, které odrazují nebo stimulují k práci, k tvorbě úspor a k investování. Zabývá se zejména zdaněním důchodů. Podle této teorie vysoké zdanění důchodů odrazuje od práce.

V 80. letech v USA proběhly daňové reformy, které snížily daňové zatížení. Platnost teorie však neprokázaly, protože jejich dopad byl spíše na agregátní poptávku než na agregátní nabídku.

Hospodářský cyklus

Hospodářské cykly z hlediska doby jejich trvání rozdělujeme na krátkodobé, střednědobé a dlouhodobé.

Krátkodobé

Krátkodobé cykly jsou způsobeny sezónní výkyvy v produkci – zemědělství, stavebnictví – trvají několik měsíců.

Do krátkodobých cyklů řadíme též Kitchinovy cykly, které trvají cca 3 roky a jsou způsobeny výkyvy v zásobách a rozpracované výrobě.

Střednědobé

Střednědobé neboli Juglarovy cykly trvají okolo 10 let. Jsou způsobeny změnami v investicích.

Dlouhodobé

Dlouhodobé Kondratěvy cykly jsou zhruba padesátileté. Jsou způsobeny zásadními změnami ve výrobních technologiích (průmyslové revoluce), politickými událostmi jako jsou například války; objevením nových významných nalezišť nerostných surovin.

Fáze hospodářského cyklu

Expanze

Kontrakce

Deprese

Recese

Konjunktura

Stagnace

Abychom hovořili například o recesi, musí produkt klesat alespoň dvě po sobě jdoucí čtvrtletí. Stejně tak při expanzi musí produkt růst alespoň dvě po sobě jdoucí čtvrtletí.

Příčiny hospodářských cyklů

Kolísání AS a AD

Poptávkové a nabídkové šoky a jejich příčiny Např: výrazné zvýšení vládních nákupů (na zbrojení), velký nárůst cen surovin na světových trzích (zejména ropy), přírodní katastrofy, války, kolísání zahraniční poptávky (u malých otevřených proexportně orientovaných ekonomik jako je např. Česká republika).

Teorie konjunktury

Keynesiánský přístup

Rozkolísanost AD pod vlivem výkyvů v investičních a spotřebních výdajích – pesimistická očekávání, výkyvy v bohatství (změna ceny akcií).

Monetaristický přístup

Rozkolísanost AD je podmíněna peněžní iluzí pracovníků – jejich nesprávnými inflačními očekáváními. Připouští pouze vliv monetární politiky – nevhodná MP centrální banky.

Nová klasická makroekonomie

Hypotéza racionálních očekávání. Připouští efekt neočekávané změny AD pouze za předpokladu krátkodobé mylné interpretace vývoje cenových relací podniky a pracovníky.

Teorie politického hospodářského cyklu

Rozhodující příčiny v kolísání produktu vidí v zásazích autorit do ekonomiky. Expanzivní politika mírnící nezaměstnanost a restriktivní politika navyšující inflaci jsou v souladu s frekvencí voleb. Před volbami je preferována expanzivní fiskální politika, po volbách naopak.

Inovační teorie (Schumpeter)

Střednědobé cykly jsou způsobeny inovacemi. Fáze poklesu – ozdravný proces, kdy zanikají neperspektivní investice.

Multiplikátor a akcelerátor

Teorie multiplikátoru a akcelerátoru vysvětluje vliv výdajů firem na hospodářský cyklus.

Akcelerační princip investic: vztah mezi objemem vyráběné produkce a objemem kapitálu potřebného k její výrobě \Rightarrow vzroste-li objem produkce, je nutné zvýšit fixní kapitál; důsledkem je zvýšení poptávky po investicích, vznikají tzv. **indukované investice** (naproti tomu restituční investice jsou investice potřebné na nahrazení opotřebovaného fixního kapitálu).

Podle principu akcelerace platí, že vzrůst poptávky po investicích je v rostoucí ekonomice vyšší než růst produktu.

Multiplikační efekt investic: rostoucí investice vyvolají další růst poptávky a produkce a s ním i další vzestup investičních výdajů.

Růst produkce ve fázi konjunktury však postupně naráží na kapacitní možnosti ekonomiky \Rightarrow akcelerační princip začíná fungovat v obráceném směru (se zastavením růstu produkce klesá poptávka po investicích, což vede k dalšímu snížení produkce v důsledku působení multiplikátoru); v důsledku poklesu produkce firmy přestanou obnovovat fixní kapitál a dojde k jeho znehodnocení

Znehodnocený fixní kapitál se firmy rozhodnou (obzvláště v případě zlepšení hospodářských vyhlídek) po čase obnovit; tím zahájí nákup investičních statků, ten vede k růstu produkce a celé se to opakuje (opětovně působí akcelerační a multiplikační efekt

(Urban Jan: Teorie národního hospodářství)

Externí a interní příčiny cyklů

Externí příčiny cyklů

Vznikají mimo rámec ekonomického systému: např. změny v počtu obyvatel (přírůstek obyvatelstva může vést ke zvýšení produkce a nastartovat vzestupnou fázi cyklu, úbytek naopak), vynálezy, inovace (vzestup podnikových investic, který dále vede ke růstu pracovních příležitostí, zvýšení produkce), války (mohou způsobit urychlení vývoje i útlum)

Interní příčiny cyklů

Vznikají uvnitř ekonomiky: např. vývoj spotřeby a ekonomických investic, nákladové šoky, hospodářsko-politická aktivita státu.

Důsledky hospodářských cyklů

Ekonomické důsledky

Růst nezaměstnanosti v období recese, pokles produktu, růst produkční mezery, vysoká nezaměstnanost a její specifické důsledky, kolísání cenové hladiny, nestabilní vnější ekonomická pozice.

Politické důsledky

Nespokojenost obyvatelstva v době recese a deprese (např. nástup Hitlera k moci, nálady v současné Evropě).

Proticyklická politika

Aktivistická keynesiánská politika

„Vyhlazování“ cyklu probíhá přes regulaci AD. Jedná se o politiku vysoké zaměstnanosti spojenou s protiinflační politikou. Hlavním nástrojem je fiskální politika.

Monetární politika ovlivňuje množství peněz v ekonomice, tím ovlivňuje úrokovou míru a výdaje citlivé na úrokovou míru.

Vnější měnová a obchodní politika – politika ovlivňující čistý export.

Předvídání hospodářských cyklů, konjunkturální indikátory

Konjunkturální indikátory:

Předstihové indikátory – současný stav napovídá, jakým směrem se bude ubírat národní hospodářství

- Počty přijatých zakázek
- Počty vydaných stavebních povolení
- Indexy akciových trhů

Souběžné indikátory – slouží k popisu právě probíhající cyklické fáze

- Reálný HDP
- Míra nezaměstnanosti, počet nezaměstnaných, počet volných pracovních míst
- Ceny výrobců

Zpožděné indikátory – znamenají doznívání určité cyklické fáze

- Mzdy
- Maloobchodní obrat
- Spotřebitelské ceny

Peníze a bankovní systém

Studijní cíle

Po prostudování kapitoly budete schopni:

- Vysvětlit vývoj, funkce a formy peněz
- Charakterizovat poptávku po penězích
- Charakterizovat funkce centrální banky a komerčních bank
- Vysvětlit tvorbu bankovních peněz
- Charakterizovat trh peněz

Časové požadavky ke studiu

Ke studiu této kapitoly budete potřebovat 6 hodin vašeho času.

Požadované znalosti

Je vyžadována znalost předchozích kapitol.

Průvodce studiem

Peněžní sektor ekonomiky tvoří vedle reálného její nedílnou součást.

Slovníček pojmů, klíčová slova

Vývoj peněz, funkce a formy peněz, poptávka po penězích, komerční banky, centrální banka, tvorba bankovních peněz, trh peněz

Historie peněz

Barterová směna

Barterová směna předcházela vzniku peněz. Jednalo se o směnu zboží za zboží. Při barterové směně musí docházet k tzv. dvojnásobné shodě potřeb. To znamená, že subjekt nabízející zboží A a poptávající zboží B musí najít jiný subjekt, který bude poptávat zboží A a zároveň nabízet zboží B. Pokud se nepodaří takový subjekt najít, je třeba uskutečnit několik směn než dojde k požadované výměně. S tím samozřejmě rostou i transakční náklady. O problematice barterové směny dobře pojednává například pohádka O kohoutkovi a slepičce. Dalším úskalím barterové směny je nestejná hodnota směňovaných výrobků.

S barterovou směnou se setkáváme i v současné době. Ale jen v omezené míře. S příchodem úzké specializace a s rozšířením spektra výrobků a služeb, které ekonomické subjekty poptávají je její provádění stále obtížnější.

Zbožové peníze

Prvním vývojovým stádiem peněz jsou tzv. zbožové peníze. Aby se daná věc mohla stát penězi, musí splňovat dvě základní náležitosti. Musí být jistým způsobem trvanlivá, aby se dala užít k platbě opakovaně (nelze použít např. hroznové víno) a musí být svým způsobem

vzácná. Z tohoto pohledu by se jako peníze nehodilo například listí ze stromu, protože by si ho každý mohl natrhat, kolik by chtěl.

Jako zbožové peníze byly používány látky, kožešiny, oleje, koření apod.

Ani zbožové peníze nepřetrvaly do současnosti. Jejich hlavními nevýhodami byla špatná skladovatelnost a špatná dělitelnost. Nosit s sebou několik štočků látky jistě nebylo praktické. Navíc některé druhy zbožových peněz byly upotřebitelné pouze u velkých transakcí. Pokud bychom kožešinu z medvěda rozstříhali na pruhy, abychom získali „drobné“, úplně bychom zničili její hodnotu.

Drahé kovy

Dalším vývojovým stupněm peněz jsou platidla z drahých kovů. Hlavní nevýhodou peněz z drahých kovů byla jejich špatná přenositelnost zejména u velkých transakcí. Převážely se tak celé truhly mincí.

Papírové peníze

Peníze z drahých kovů byly postupně nahrazeny penězi papírovými. Jejich výhodou je jistě jejich nízká hmotnost, tedy dobrá skladovatelnost a přenositelnost. Dříve byly papírové peníze kryté zlatem. V současné době používáme peníze s tzv. nuceným oběhem. To znamená, že tyto peníze nejsou kryté zlatem a nemají žádnou vnitřní hodnotu.

Virtuální peníze

Zatím posledním vývojovým stupněm peněz jsou virtuální peníze, které existují pouze v podobě „jedniček a nul“ v pamětech počítačů. Nevyskytují se ani v podobě mincí, ani v podobě bankovek. Jejich hlavními výhodami je to, že jsou dobře skladovatelné a prakticky neomezeně dělitelné. Jejich dělitelnost závisí na tom, co nám umožní software, pomocí kterého platbu provádíme. Pokud budeme v současné době platit v České republice hotově, musíme platbu zaokrouhlit na celé koruny. Pokud bude platba prováděna bezhotovostně, tedy pomocí virtuálních peněz, je možné platit i jednotlivé haléře.

Funkce peněz

Účetní (zúčtovací) jednotka

V podobě účetní neboli zúčtovací jednotky vystupují peníze v momentě, kdy je s jejich pomocí vyjádřena cena. Kdykoli vstoupíme do obchodu, vidíme ceny uváděné právě v penězích. Nevyjadřujeme ceny v košilích nebo v hamburgerech, ale právě v korunách, eurech, dolarech a dalších měnách podle toho, v jaké zemi se momentálně nacházíme.

Prostředek směny

Tuto funkci plní peníze v momentě, kdy je používáme pro realizaci běžných transakcí. Kupujeme si oběd, lístek na tramvaj, nové boty.

Uchovatel hodnoty

Funkci uchovatele hodnoty plní peníze v momentě, kdy si je „dáváme stranou“. To znamená, že v nich ani nevyjadřujeme cenu nějakého výrobku nebo služby a ani s nimi neplatíme. Ukládáme si je například na spořicí účet.

Formy peněz (peněžní agregáty)

Peníze do jednotlivých agregátů začleňujeme podle jejich likvidity. Začínáme těmi nejlikvidnějšími a postupně k nim přidáváme ty méně likvidní.

Helísek uvádí následující členění peněžních agregátů:

$M1 = \text{oběživo (hotovost mimo bankovní sektor) + depozita na viděnou, na požádanou (vklady na běžných účtech)}$

$M2 = M1 + \text{quasi peníze (termínovaná depozita, depozita denominovaná v cizí měně, depozitní směny)}$

$L = M2 + \text{státní pokladniční poukázky + poukázky ČNB v portfoliu českých nebankovních subjektů}$

Česká národní banka v současné době používá následující členění:

$M1 = \text{emitované oběživo + jednodenní vklady}$

$M2 = M1 + \text{vklady s dohodnutou splatností do dvou let + vklady s výpovědní lhůtou do tří měsíců}$

$M3 = M2 + \text{repo operace + akcie/podílové listy fondů peněžního trhu + emitované dluhové cenné papíry do dvou let}$

Z výše uvedeného plyne, že peníze je možné dle jejich forem členit různě. Společné oběma členěním zůstává to, že začínají nejlikvidnějšími formami peněz. Mimochodem členění uvedené v Heliskovi taktéž vychází z pojetí ČNB. Toto však bylo používáno v minulosti.

Poptávka po penězích

Poptávka po penězích je ochota ekonomických subjektů držet určitou sumu peněz v hotovosti při různých úrovních úrokové sazby. Rozlišujeme tři typy poptávky po penězích, které vycházejí z motivů držby peněz. Těmito motivy jsou motiv transakční, opatrnostní a spekulativní.

Transakční motiv

Transakční motiv nás vede k tomu, že držíme peníze v hotovosti nebo na běžných účtech proto, abychom mohli provádět běžné transakce – nakupovat jídlo, oblečení, zaplatit za holiče, koupit si lístek do kina apod.

Transakční poptávka po penězích je nezávislá na úrokové míře. Když jdeme do obchodu za běžnými nákupy, tak nás nezajímá, za kolik bychom mohli dané peníze investovat na trhu ostatních finančních aktiv. Tato poptávka je tedy vertikální.

Opatrnostní motiv

Z opatrnostního motivu držíme jistou sumu peněz v likvidní podobě tzv. pro strýčka příhodu – co by, kdyby. Abychom mohli uhradit nenadálé výdaje, aniž bychom si museli půjčit peníze. Může se jednat například o zaplacení opravy auta, koupi nové pračky, bojleru nebo opravu topení.

I opatrnostní poptávka po penězích je vertikální, tedy nezávislá na úrokové sazbě.

Spekulativní motiv

Ze spekulativního motivu držíme peníze pro to, abychom je mohli v budoucnu výhodně investovat, lépe zhodnotit. Máme je tedy k dispozici v likvidní podobě, tzn. buď v hotovosti, nebo například na běžném účtu a vyčkáváme, až se objeví vhodná investiční příležitost.

Spekulativní poptávka po penězích je závislá na úrokové sazbě. Čím vyšší je úroková sazba na trhu ostatních finančních aktiv, tím méně jsou ekonomické subjekty ochotny držet peněz v hotovosti, respektive ve vysoce likvidní podobě.

MD

Pokud zobrazujeme poptávku po penězích MD, na osu x nanášíme množství peněz. Osu potom označujeme M. Na osu y potom nanášíme úrokovou sazbu. Jedná se o úrokovou sazbu na trhu ostatních finančních aktiv. Osu označujeme písmenem i.

Poptávka po penězích je klesající. Její tvar je dán spekulacním motivem držby peněz.

Posuny křivky poptávky po penězích

Faktory posunu křivky MD jsou následující:

- Změna cenové hladiny – čím je cenová hladina vyšší, tím více potřebují ekonomické subjekty peněz na běžné nákupy – s rostoucí cenovou hladinou roste poptávka po penězích.
- Změna reálného důchodu – roste-li reálný důchod, klesá poptávka po penězích.
- Vývoj počtu podnikatelských subjektů v ekonomice – roste-li počet podnikatelských subjektů, roste poptávka po penězích.
- Změna platebních zvyklostí – začnou-li se mzdy vyplácet vícekrát za měsíc, domácnosti nemají potřebu držet v hotovosti velký objem peněz, poptávka po penězích klesá.
- Finanční inovace – trvá-li provedení peněžní transakce (převodu peněz) kratší dobu, poptávka po penězích klesá.
- Změna preferencí při utváření struktury aktiv – pokud se např. domácnosti přestanou bát investovat a vloží část peněz držných v likvidní podobě např. do obligací, klesne poptávka po penězích.

Bankovní soustava

Jednostupňová bankovní soustava

V jednostupňové bankovní soustavě existuje pouze jedna banka, která plní funkce centrální i komerčních bank.

Dvoustupňová bankovní soustava

V dvoustupňové bankovní soustavě jsou odděleny funkce centrální banky a komerčních bank. V České republice máme dvoustupňovou bankovní soustavu.

Centrální banka

Centrální banku označujeme jako banku bank. Má samozřejmě i další funkce a úkoly. Mezi hlavní úkoly centrální banky patří:

Provádění monetární politiky

Centrální banka rozhoduje o monetární politice a zároveň ji provádí. V této své činnosti je například Česká národní banka nezávislá na vládě. (Jinak je tomu například v Číně, kde centrální banka přizpůsobuje svou monetární politiku vládě.) Nezávislost spočívá například v tom, že centrální banka nesmí nakoupit státní dluhopisy v primární emisi. Nesmí tedy přímo profinancovat státní dluh.

Udržování stability bankovního sektoru

Centrální banka rozhoduje o udělování bankovních licencí. Provádí také bankovní dohled a vystupuje jako věřitel poslední instance.

Ostatní úkoly

Mezi ostatní úkoly centrální banky patří správa měnových rezerv, emise bankovek, regulace měnového kurzu (tedy provádění vnější měnové politiky) a vedení účtů státního rozpočtu.

Mandát ČNB

Česká národní banka na svých webových stránkách uvádí, že její mandát spočívá v péči o cenovou stabilitu, v dohledu na stabilitu finančního systému, v zajišťování hladkého oběhu peněz a plynulého platebního styku a v podpoře vyváženého a plynulého rozvoje finančního trhu České republiky.

Komerční banky

Hlavními činnostmi komerčních bank je získávání finančních prostředků (ve formě vkladů) a poskytování úvěrů. Většina současných bank v ČR se stylizuje do pozice univerzálních bank, které svým klientům nabízejí širokou škálu produktů od běžných účtů, přes spotřebitelské úvěry a hypotéky až k investičním úvěrům pro velké firmy.

Banky se samozřejmě mohou specializovat na určitý produkt. Známe banky hypoteční, investiční, spořitelní.

Tvorba bankovních peněz

Tvorbu bankovních peněz můžeme zaznamenat buď na účtech banky prvního až x-tého stádia nebo ji můžeme spočítat podle jednoduchého vzorce. Pokud tvorbu bankovních peněz budeme zobrazovat na jednotlivých účtech, uděláme si představu o tom, jak „peníze dělají peníze“. Pomocí výpočtu „dotáhneme“ tento proces do konce, protože použijeme vzorec pro součet nekonečné řady.

Zaznamenáme-li tvorbu bankovních peněz na účtech jednotlivých bank, budeme pracovat s „těkky“, která známe z účetnictví. V nejjednodušším případě budeme na stranu aktiv zaznamenávat rezervy a půjčky, na stranu pasiv pak vklady. Rezervami zde rozumíme zejména povinné minimální rezervy stanovené centrální bankou. Komerční banky samozřejmě mohou dobrovolně držet rezervy vyšší. Nesmí však držet rezervy nižší! V příkladech se často objevuje sazba povinných minimálních rezerv (PMR) na úrovni 10%. POZOR! V České republice je sazba PMR 2%. V takto zobrazovaném systému neexistují žádné poplatky a 100% půjčených peněz se vrací do banky následujícího stádia v podobě vkladu. Nepředpokládáme úniky peněz mimo bankovní sektor.

Chceme-li tvorbu bankovních rezerv počítat, použijeme následující vzorec:

$DELTA_D = 1/r * DELTA_R$, kde $DELTA_D$ je změna objemu depozit (přírůstek nebo úbytek), r je sazba PMR a $DELTA_R$ je prvotní přírůstek / úbytek peněz.

Trh peněz

Poptávkou po penězích jsme se zabývali v předchozí části kapitoly. Zbývá nám tedy říci něco o nabídce peněz.

Nabídka peněz

Nabídka peněz je kontrolována centrální bankou. Nabízené množství peněz je peněžní zásoba obíhající určitou rychlostí. Cenou peněz je úroková míra. Nabídka peněz je buď vertikální, nebo pozitivně skloněná. Jako vertikální ji kreslíme tehdy, drží-li banky rezervy přesně na úrovni, kterou po nich požaduje centrální banka. V případě ČR tedy 2%. Jako pozitivně skloněnou ji zobrazujeme tehdy, drží-li banky vyšší než jim nařizuje centrální banka. V případě ČR by banky držely rezervy například na úrovni pěti procent.

Endogenní nabídka peněz

V souvislosti s nabídkou peněz se můžeme setkat i s termínem endogenní nabídka peněz. Jedná se o nabídku peněz, které je ovlivněna událostmi v ekonomice mimo centrální banku. Hovoříme o ní v případě, kdy se nabídka peněz zcela přizpůsobuje poptávce po penězích.

Centrální banka uspokojuje poptávku komerčních bank po penězích a ty pak uspokojují poptávku po penězích v soukromém sektoru. Nabídka peněz je v tomto případě horizontální. Nebo o endogenní nabídce peněz hovoříme tehdy, kdy nabídka peněz není pod kontrolou centrální banky – v takovém případě banky vytvářejí speciální finanční deriváty nepodléhající tvorbě povinných minimálních rezerv nebo si podniky půjčují navzájem bez pomoci bankovního sektoru. Děje se tak zejména v období restriktivní měnové politiky centrální banky.

Posuny nabídky peněz

Nabídky peněz se posouvá pod vlivem rozhodnutí centrální banky. Expanzivní monetární politika posouvá křivku MS doprava, restriktivní monetární politika pak doleva.

Rovnováha na trhu peněz

Rovnováha na trhu peněz vzniká tehdy, rovná-li se poptávané množství peněz nabízenému množství peněz. Ke změně rovnovážného stavu dochází tehdy, posune-li se křivka poptávky nebo nabídky. Nová rovnováha se ustanovuje přes trh ostatních finančních aktiv.

Otevřená ekonomika

Studijní cíle

Po prostudování kapitoly budete schopni:

- Vysvětlit mezinárodní obchod, absolutní a komparativní výhody
- Charakterizovat mezinárodní pohyb kapitálu
- Vysvětlit determinanty měnového kurzu
- Charakterizovat mezinárodní měnovou soustavu
- Charakterizovat platební bilanci a zahraniční dluh
- Vysvětlit příčiny a důsledky vnější nerovnováhy

Časové požadavky ke studiu

Ke studiu této kapitoly budete potřebovat 7 hodin vašeho času.

Požadované znalosti

Je vyžadována znalost předchozích kapitol.

Průvodce studiem

Problematika otevřené ekonomiky je velice aktuální pro Českou republiku. Míra otevřenosti jednotlivých národních ekonomik v čase neustále roste.

Slovníček pojmů, klíčová slova

Mezinárodní obchod, absolutní a komparativní výhody, mezinárodní pohyb kapitálu, měnový kurs a jeho determinanty, mezinárodní měnová soustava, platební bilance a zahraniční dluh, příčiny a důsledky vnější nerovnováhy, mechanismus vnější ekonomické rovnováhy

Otevřenost ekonomiky

Otevřenost ekonomiky měříme nejčastěji jako poměr vývozu ku HDP. Pokud daný výsledek vynásobíme stem, získáme otevřenost ekonomiky v procentech.

Otevřenost ekonomiky = $(\text{vývoz}/\text{HDP}) * 100$ [v %]

Míra otevřenosti české ekonomiky se pohybuje okolo 80%. Oproti tomu míra otevřenosti ekonomiky Spojených států amerických je zhruba 15%. Vysokou míru otevřenosti mají země, které mají malý vnitřní trh (podobně jako ČR), nebo se jedná o země úzce specializované na výroku určitých druhů statku nebo jde o nově industrializované země. Naopak nízkou míru otevřenosti mají země, které mají velký vnitřní trh (USA) nebo se jedná o země, které na mezinárodním trhu nejsou dostatečně konkurenceschopné – jde tedy o rozvojové země.

Podle některých zdrojů je možné otevřenost ekonomiky měřit jako podíl exportu plus importu k HDP. V tomto případě získáme odlišné hodnoty. Otevřenost ekonomiky tak mnohdy přesahuje 100% HDP.

Absolutní a komparativní výhody

Při vysvětlování absolutních a komparativních výhod budeme pro jednoduchost vycházet z modelu dvě země, dva výrobky. Rozhodování o tom, která země má absolutní nebo komparativní výhodu můžeme provádět například pomocí tabulky, do které zaznamenáváme buď počet kusů vyrobených za jednotku času, nebo čas potřebný k výrobě jednoho kusu výrobku.

Teorie absolutních a komparativních výhod nám ukazuje, že se zemím vyplatí účastnit se mezinárodního obchodu a to i případě, že nerealizují žádnou absolutní výhodu. Taktéž se vyplatí účastnit se mezinárodního obchodu i zemím, které realizují (v našem případě) obě absolutní výhody – vyplatí se jim soustředit se pouze na jednu činnost a druhý výrobek nakupovat v zahraničí.

Absolutní výhody

Teorie absolutních výhod říká, že by se země měla specializovat na takový druh výroby, v němž je nejlepší – tzn. nejproduktivnější. Pokud budeme sledovat počet kusů vyrobených za jednotku času, bude mít absolutní výhodu ta země, která vyrobí více. Pokud budeme sledovat čas potřebný k výrobě jednoho kusu, bude mít absolutní výhodu ta země, která daný statek vyrobí rychleji. U absolutních výhod vždy porovnáваме hodnoty vztahující se k jednomu produktu u obou zemí – porovnáваме tedy hodnotu u produktu 1 u země A a u země B.

Základními předpoklady teorie absolutních výhod jsou: svobodný obchod mezi zúčastněnými zeměmi, nulové transakční náklady (zejména dopravní), konstantní výnosy z rozsahu, platnost pracovní teorie hodnoty (ta říká, že hodnota zboží je dána množstvím práce použitým při jeho výrobě), dokonalá **mobilita** pracovní síly mezi odvětvími, dokonalá **imobilita** pracovní síly mezi zeměmi, indiferentní produkt (v obou ekonomikách se vyrábí produkt, který je spotřebiteli vnímán jako stejně kvalitní – levnější zboží z dovozu nepovažují za méně kvalitní).

Komparativní výhody

Teorie komparativních výhod říká, že mezinárodní obchod je výhodný i v případě, že země nerealizuje žádnou absolutní výhodu. V tomto případě sledujeme náklady obětované příležitosti. Platí zde stejné předpoklady jako u teorie absolutních výhod. V případě komparativních výhod porovnáваме, kolika kusů výrobku 2 se musí země vzdát pro výrobu dodatečného kusu výrobku 1. Sledujeme tedy hodnoty v rámci jedné země. Až tuto výslednou hodnotu porovnáваме s druhou zemí. Ta země, která se vzdává menšího množství statku, realizuje komparativní výhodu.

Absolutní a komparativní výhody - příklad

Mějme zemi A a zemi B, které vyrábějí potraviny a oděvy. Země A dokáže za hodinu vyrobit jednu jednotku potravin nebo 2 kusy oděvů. Země B dokáže za hodinu vyrobit 3 jednotky potravin nebo 5 kusů oděvů.

Absolutní výhodu při výrobě potravin má země B, protože vyrobí 3 jednotky, zatímco země A za stejný čas vyprodukuje pouze jednu jednotku potravin. Absolutní výhodu při výrobě oděvů má taktéž země B, která za hodinu vyrobí 5 ks, kdežto země A jen 2 kusy.

Při zjišťování komparativních výhod vyjdeme v tabulce od čísla jedna. Není to sice nezbytně nutné pro zjištění výsledku, je to však nejjednodušší. 1 ks potravin vyrobí země A za jednu hodinu. Zeptáme se tedy: kolika kusů oděvů se země A musí vzdát, aby vyrobila dodatečnou jednotku oděvů? Odpověď zní: musí se vzdát 2 kusů oděvů. Aby země B vyrobila dodatečnou jednotku potravin, musí se vzdát pěti třetin ($5/3$) kusů oděvů. Komparativní výhodu má ten, kdo se vzdává menšího objemu oděvů. Jelikož $5/3$ je menší než 2, komparativní výhodu má země B.

Analogicky: pokud chce země A vyrobit 1 kus oděvu, musí se vzdát jedné poloviny (1/2) jednotky potravin. Pokud chce země B vyrobit 1 kus oděvu, musí se vzdát tří pětín (3/5) jednotek potravin. Protože $\frac{1}{2}$ je menší než $\frac{3}{5}$, komparativní výhodu má země A.

Pokud by čísla v zadání nevyjadřovala počet kusů, ale počet hodin potřebných k výrobě jednoho kusu, byly by výsledky opačné. Absolutní výhodu u obou druhů výrobků by měla země A, komparativní výhodu u potravin rovněž země A a komparativní výhodu u oděvů země B.

Mezinárodní pohyb kapitálu

Mezinárodní pohyb kapitálu představuje změnu pohledávek a závazků rezidentů dané ekonomiky vůči zahraničí. Jedná se zejména o přesuny peněžních fondů (hotovost, bankovní depozita), přesuny CP (akcií, obligací) a poskytování nebo splácení úvěrů.

Příčiny mezinárodního pohybu kapitálu

Mezi hlavní příčiny mezinárodního pohybu kapitálu patří platby za dodávky statků, za služby výrobních faktorů, transferové platby, intervenční nákupy centrální banky a přesuny kapitálu za účelem jeho zhodnocení.

Kapitál je přesouván proto, že na různých trzích je různá očekávaná výnosnost finančních aktiv. Tato rozdílná výnosnost je zapříčiněná například rozdílným zdaněním výnosů, rozdílným očekávaným vývojem cenové hladiny, transakčními náklady na pořízení finančních aktiv nebo očekávanou změnou měnového kurzu. Důležitou roli hraje také likvidita, což je možnost přeměnění aktiva na jiné aktivum. Investoři se samozřejmě rozhodují i podle míry rizika. Výše rizika se zohledňuje pomocí tzv. rizikové prémie. Riziko může spočívat v neočekávaném vývoji cenové hladiny, v neočekávaném vývoji měnového kurzu, ale také ve změně politické situace v zemi, kam byl kapitál investován. Riziko samozřejmě souvisí i s tím, že se některé pohledávky mohou stát částečně nebo zcela nedobytné.

Krátkodobý a dlouhodobý kapitál

Krátkodobý kapitál

Do krátkodobého kapitálu řadíme krátkodobý příliv bankovních depozit nebo úvěrů, nákup cenných papírů s krátkou dobou splatnosti (do 1 roku) a tzv. horký kapitál – spekulativní a arbitrážní obchody.

Dlouhodobý kapitál

Do dlouhodobého kapitálu patří zejména dlouhodobé úvěry a nákupy velkých balíků akcií s cílem ovládnout podnik (přímé zahraniční investice). V případě dlouhodobého kapitálu bereme v úvahu i jiné okolnosti než likviditu, riziko nebo výnosnost. Cílem investora může být například překonání bariér mezinárodního obchodu v podobě cel nebo kvót. (Tím, že vyrábí přímo na území daného státu, se těmto bariérám vyhne.)

Měnový kurz a jeho determinanty

Měnový kurz

Nominální měnový kurz je vlastně cena měny vyjádřená v jiné měně, respektive měnách. Měnový kurz zapisujeme jako **bilaterální kurz**, což je jedna měna vůči jedné jiné zahraniční měně. Je to zápis měnového kurzu, se kterým se v Čechách setkáváme nejčastěji. Jedná se například o následující zápis: 27,44 CZK/EUR. Můžeme se setkat i s termínem **efektivní kurz**, což je vyjádření kurzu měny vůči souboru neboli koši zahraničních měn. Košem zahraničních měn mohou být například SDR – zvláštní práva čerpání.

Dále rozlišujeme kurzy **promptní** neboli okamžité a kurzy **termínované** – dohodnuté smluvně předem.

Hovoříme-li o **valutách**, jedná se o hotovostní směnu měn, hovoříme-li o **devizách**, jedná se o bezhotovostní směnu měn. Směnárny stanovují jiné směnné kurzy pro devizy a valuty.

Možnosti zápisu

Kurz můžeme zapsat **přímým zápisem** neboli **přímou kotací**. Je to zápis, který známe z České republiky, ale i z většiny ostatních zemí. Je to vyjádření toho, kolik jednotek domácí měny zaplatíme za jednu (v některých případech 100) jednotku zahraniční měny. Např. 19,65 CZK / USD nebo 19,32 CZK / 100 JPY.

Některé státy, například Velká Británie, používají jako základní **zápis nepřímý** neboli **nepřímou kotací**. Jedná se o vyjádření toho, kolik jednotek zahraniční měny získáme za jednotku domácí měny. Jedná se o následující zápisy: 1,25 EUR / GBP z pohledu Velké Británie, 0,05 USD / CZK z pohledu ČR.

Režimy měnového kurzu

Uvedeme si zde tři základní režimy měnového kurzu.

Režim čistého plovoucího kurzu

Čistý plovoucí kurz označujeme také jako čistý floating nebo free floating. Pokud se centrální banka rozhodne pro režim čistého plovoucího kurzu, předem se vzdává možnosti intervenovat – ovlivňovat hodnotu měnového kurzu. Kurz měny je tedy dán interakcí poptávky a nabídky na měnovém trhu. Centrální banka drží velmi nízké nebo dokonce nulové devizové rezervy. Změna devizových rezerv v rámci platební bilance je dána jejich zhodnocením a pohybem měnového kurzu. Tento režim měnového kurzu používají například USA, EMU, Kanada nebo Austrálie.

Režim řízeného plovoucího kurzu

Tento režim měnového kurzu označujeme i jako managed floating nebo dirty floating. V režimu řízeného floatingu centrální banka zasahuje do dění na měnovém trhu, pakliže to uzná za vhodné. Kurz je tedy ovlivňován nejen trhem, ale i pomocí intervencí centrální banky. Intervence jsou převážně proti posilování (zhodnocování) kurzu domácí měny

Režim pevného kurzu

Tento režim označujeme taktéž jako fixní kurz. V režimu fixního kurzu je měna navázána na jinou měnu nebo koš měn. Centrální banka stanoví centrální hodnotu kurzu (centrální paritu) a zaváže se tuto hodnotu kurzu dlouhodobě udržovat pomocí intervencí. Většinou nebývá stanovena jedna konkrétní hodnota, ale pásmo, ve kterém se může hodnota kurzu pohybovat. Toto flukтуаční pásmo se stanovuje v %. Například před vstupem země do Evropské hospodářské a měnové unie je flukтуаční pásmo stanoveno na $\pm 15\%$ od centrální parity.

Depreciace vs. devalvace, apreciacie vs. Revalvace

Termíny depreciace a apreciacie se používají v souvislosti s plovoucími měnovými kurzy. Změna kurzu je tedy dána trhem. Termíny devalvace a revalvace se používají v souvislosti s pevným měnovým kurzem. Změna výše kurzu je dána administrativně.

Depreciace (devalvace) znamená znehodnocení, oslabení domácí měny. Při kurzu 25 CZK/EUR by se jednalo o změnu na například 27 CZK/EUR. Apreciace (revalvace) znamená zhodnocení, posílení kurzu domácí měny. Při kurzu 25 CZK/EUR by se jednalo o změnu například na 22 CZK/EUR.

V souvislosti se změnou měnového kurzu není vhodné používat termíny „kurz vzrostl“ a „kurz klesl“. Tyto termíny je možné chápat různě. Někdo růst kurzu chápe jako znehodnocení (číslo je vyšší), někdo jako zhodnocení. To samé platí pro termín kurz klesl.

Měnový trh

Na měnovém trhu dochází ke směně jedné měny za druhou. Měnový trh zakresluje do dvou grafů. Toto zobrazení je přehledné. Na jednom grafu zachycujeme trh s domácí měnou na druhém s měnou zahraniční. Na grafu zobrazujícím trh s domácí měnou, popisujeme osu x množstvím domácí měny, osu y potom kurzem v podobě zahraniční/domácí. Na grafu zobrazujícím trh se zahraniční měnou popisujeme osu x množstvím zahraniční měny, osu y kurzem domácí/zahraněční.

Pokud bychom si zvolili českou korunu a euro, popis os by byl následující: na grafu s trhem české koruny (domácí měna) by osa x byla popsána CZK (množství korun), osa y by byla popsána EUR/CZK (kolik euro za korunu) Na grafu s trhem eura (zahraněční měna) by osa x byla popsána EUR (množství eur), osa y potom CZK/EUR (kolik korun za jedno euro – kurz, který běžně vidíme ve směnárnách).

Dojde-li k jakékoli události, která vyvolá změnu poptávky nebo nabídky na měnovém trhu, promítne se to do obou grafů. V každém z grafů se posune jiná křivka. Pokud se v grafu s domácí měnou posune, poptávka, v grafu se zahraniční měnou se posune nabídka a naopak. NIKDY nedochází k posunu obou křivek poptávky nebo obou křivek nabídky. Dále platí, že obě křivky se posouvají stejným směrem. Pokud se tedy na jednom z grafů posune křivka poptávky doleva, na druhém grafu se posune křivka nabídky taktéž doleva.

Faktory ovlivňující kurz

Kurz měny je ovlivněn změnami poptávky a nabídky. Křivky poptávky a nabídky se posouvají pod vlivem vývoje mezinárodního obchodu, spekuláčních vlivů nebo díky intervencím centrální banky.

Příklad

Předpokládejme, že dojde k nárůstu vývozu českého zboží do zemí eurozóny. Jak se změní kurz koruny vůči euru? Za zboží prodané v zahraničí utrží firmy eura. Své zaměstnance a subdodavatele musí vyplatit v korunách. Stejně tak v korunách musí zaplatit odvody zdravotního a sociálního pojištění a daně. Utržená eura proto nabízejí na měnovém trhu – roste nabídka eur a poptávají místo nich koruny – roste poptávka po korunách.

Parita kupní síly

Základy této teorie byly položeny již v 16. Století ve Španělsku. Termín jako takový pochází z počátku 20. Století. Cílem teorie parity kupní síly (Purchasing Power Parity – PPP) je vysvětlit dlouhodobé trendy ve vývoji měnových kurzů. Teorie nám říká, že měnové kurzy by se v dlouhém období neměly lišit od kurzů paritních.

Teorie parity kupní síly vychází z následujících předpokladů:

- Volný obchod mezi zeměmi
- Nulové dopravní náklady
- Nulové náklady na získávání informací
- Nulové časové náklady

Zákon jediné ceny

Zákon jediné ceny je nejjednodušší formou teorie parity kupní síly. Zákon jediné ceny říká, že stejný výrobek by měl v domácí zemi stát stejně jako v zahraničí, pokud jeho cenu přepočteme na společnou měnu.

Platí tedy: $P_D = E_{D/F} * P_F$. Tzn. cena v domácí zemi P_D = měnový kurz $E_{D/F}$ krát cena v zahraničí P_F

Měnový kurz potom odpovídá poměru ceny zboží na domácím a zahraničním trhu:

$$E_{D/F} = P_D/P_F$$

Příklad

Jestliže určitý výrobek stojí v ČR 150 CZK a v Německu 10 EUR, potom kurz dle zákona jediné ceny je 15 CZK/EUR. Pokud by ve skutečnosti byla hodnota kurzu 10 CZK/EUR, bylo by možné pořídit tento výrobek v Německu levněji (za 100 CZK). Docházelo by potom k přesunu domácí – české – poptávky do zahraničí a vznikala by tak prostor pro cenovou arbitráž. (Cenová arbitráž je bezriziková spekulace, kdy spekulant těží z přístupu na 2 nebo více trhů s rozdílnými cenami. Nakupuje na trhu s nižšími cenami a prodává na trhu s vyššími cenami.) Zvýšená poptávka v Německu by vedla k růstu ceny v Německu a zároveň by došlo k poklesu poptávky po zboží v ČR a to by vedlo k poklesu ceny v ČR. Mohlo by dojít ke změně měnového kurzu (znehodnocování koruny). Tímto procesem by byla nastolena rovnováha.

V reálném světě je takovéto nastolení rovnováhy problematické. Brání tomu nemožnost naplnění předpokladů této teorie a přeshraniční neobchodovatelnost některých statků, zejména služeb nebo nemovitostí.

Absolutní verze teorie parity kupní síly

Absolutní verze teorie parity kupní síly je rozšířením zákona jediné ceny. Nepracujeme zde s cenami jednotlivých statků, ale s úrovněmi cenových hladin, které vypočteme pomocí spotřebitelských košů.

Absolutní verze teorie parity kupní síly říká, že měnový kurz by měl být na takové úrovni, aby vnitřní kupní síla obou měn byla shodná s jejich vnější kupní silou. To znamená, že částka v korunách, kterou domácnost zaplatí za 1 spotřebitelský koš, musí po vynásobení měnovým kurzem stačit na zakoupení identického spotřebního koše v zahraničí.

Tato teorie také vysvětluje, jaký by měl být měnový kurz k určitému datu ve vztahu k relativní úrovni cenových hladin. (Cenová hladina = vážený průměr cen zboží a služeb obsažených ve spotřebitelském koši. Spotřební koš pro ČR obsahuje 692 tzv. cenových reprezentantů.)

Pro absolutní verzi teorie parity kupní síly platí:

$$E_{D/F} = P_D/P_F$$

Zápis vypadá stejně jako u zákona jediné ceny. Rozdíl je v tom, že P neoznačuje cenu, ale úroveň cenové hladiny.

K měření odchylek nominálního a paritního kurzu používáme reálný měnový kurz, ERDI a CPL.

Příklad

Spotřebitelský koš stojí v ČR 25000 CZK. V Německu stojí ten samý koš 1000 EUR. Paritní kurz je tedy 25000 CZK / 1000 EUR, což je 25 CZK / EUR. Skutečný kurz je např. 30 CZK / EUR.

Vnitřní kupní síla koruny je vyšší než vnější – doma si za 25000 CZK koupím 1 spotřební koš. Když 25000 CZK vyměním na eura, dostanu 833,33 EUR (25000/30) – tzn. V Německu si koupím pouze 83,33% spotřebního koše.

Vnitřní kupní síla eura je menší než vnější kupní síla eura. Za 1000 EUR si v Německu koupím 1 spotřebitelský koš, když eura vyměním na koruny, získám 30000 CZK. Za ty si koupím 1,2 spotřebního koše.

Relativní verze teorie parity kupní síly

Relativní verze teorie parity kupní síly říká, jaká by měla být změna měnového kurzu za určité období ve vztahu k relativní změně cenových hladin obou zemí. Říká, jak by se měl změnit měnový kurz za určité období, aby relativní odchylka měnového kurzu od kurzu podle parity kupní síly zůstala zachována. Podle této teorie by hodnota reálného měnového kurzu měla zůstat zachována. Reálný kurz by neměl zhodnocovat nebo znehodnocovat. Platí tedy:

$$R_{t+1} / R_t = 1$$

Rostla-li domácí cenová hladina rychleji než zahraniční cenová hladina a chceme-li aby hodnota reálného kurzu zůstala zachována, domácí měna musí oslabit.

V případě, že by domácí měna neoslabila (nominální kurz by se neznehodnotil), došlo by k posílení reálného kurzu (snížení hodnoty reálného kurzu) a snížení konkurenceschopnosti domácích firem.

Za předpokladu nízké míry zahraniční inflace by relativní změna nominálního kurzu měla odpovídat inflačnímu diferenciálu:

$$(E_{D/F(t+1)} - E_{D/F(t)}) / E_{D/F(t)} = \pi_D - \pi_F$$

Parita úrokových sazeb

Teorie parity úrokových sazeb (Interest Rate Parity) se snaží vysvětlit krátkodobé výkyvy měnových kurzů. Základní princip této teorie lze popsat následovně: zvýšení úrokových sazeb v domácí ekonomice povede za jinak stejných podmínek k přílivu portfoliových investic ze zahraničí, k růstu poptávky po domácí měně a jejímu krátkodobému zhodnocení.

Základní předpoklady teorie parity úrokových sazeb jsou:

- Domácí a zahraniční aktiva jsou stejně likvidní
- Domácí a zahraniční aktiva jsou stejně riziková
- Investoři preferují investice v té které zemi pouze z hlediska zisku
- Domácí a zahraniční aktiva se mohou lišit pouze svými výnosy

Rozlišujeme 2 verze teorie parity úrokových sazeb: nekrytou paritu úrokových sazeb a krytou paritu úrokových sazeb.

Nekrytá parita úrokových sazeb

Pokud se investor rozhodne investovat v zahraničí, nezajímá ho pouze rozdíl domácí a zahraniční úrokové míry, ale také předpokládaný vývoj měnového kurzu

Nekrytá parita úrokových sazeb znamená, že se investor nijak nezajišťuje proti pohybu měnového kurzu.

Když by investor investoval své finanční prostředky na domácím trhu, budoucí hodnota této investice (za jedno období) by byla rovna:

$$I_D = x * (1 + i_D)$$

I_D je budoucí hodnota domácí investice, x je investovaná částka, i_D je domácí úroková sazba

Pokud by peníze investoval v zahraničí, byla by budoucí hodnota investice vypočítaná podle následujícího vzorce:

$$I_F = (x/E_t) * (1 + i_F) * E_{t+1}^e$$

I_F je budoucí hodnota zahraniční investice vyjádřená v domácí měně, x je investovaná částka taktéž vyjádřená v domácí měně, E_t je aktuální kurz domácí měny vůči měně zahraniční, i_F je

úroková sazba v zahraničí a $E^{e_{t+1}}$ je očekávaný měnový kurz v budoucnu, kde e značí právě to, že jde o očekávaný kurz – expected.

Abychom mohli obě investice porovnat, musíme jejich hodnotu vyjádřit ve stejné měně. Proto při investování v zahraničí investovanou částku nejprve převedeme na zahraniční měnu, po té ji zúročíme a následně opět převedeme na měnu domácí pomocí očekávaného měnového kurzu.

Mezinárodní trh aktiv je v rovnováze, když se I_D rovná I_F . Domácí úroková sazba se tak rovná zahraniční úrokové sazbě + relativní změně měnového kurzu: $i_D = i_F + (E^e - E) / E$

Krytá parita úrokových sazeb

Krytá parita úrokových sazeb znamená, že se investor zajišťuje proti pohybu měnového kurzu. Tzn., že dopředu ví, za jak vysoký kurz bude směřovat investici zpět na domácí měnu. Nepracujeme zde s kurzem předpokládaným, ale s budoucí hodnotou kurzu, tzv. forwardovým kurzem (F). Ostatní náležitosti teorie parity úrokových sazeb se nemění.

Platební bilance

Platební bilance je nejkoncentrovanější výpovědí o úrovni mezinárodního propojení ekonomiky. Udává přehled všech ekonomických transakcí mezi domácími a zahraničními subjekty. Na základě společných znaků třídíme položky do ní zaznamenávané do několika základních skupin: zboží, služby, důchody, transfery, dlouhodobý kapitál, krátkodobý kapitál, devizové rezervy. Pohyby těchto položek sledujeme prostřednictvím jednotlivých účtů platební bilance. Platební bilance je vždy vyrovnaná. Její jednotlivé účty však mohou být přebytkové nebo deficitní. Platební bilance má horizontální a vertikální strukturu. Viz dále.

Horizontální struktura

Horizontální strukturu platební bilance tvoří běžný účet, finanční účet, kapitálový účet, účet chyb a opomenutí a změna devizových rezerv.

Běžný účet

Běžný účet je tvořen obchodní bilancí, bilancí služeb, bilancí výnosů a jednostrannými převody.

Na účet obchodní bilance je zaznamenáván pohyb výrobků (bilance exportu a bilance importu). Bilance služeb zaznamenává tzv. neviditelný obchod – turistika, doprava (včetně tranzitních poplatků), licence, diplomatické zastoupení v cizině, vojenské zastoupení v cizině a spoje. V bilanci výnosů vykazujeme důchody z výrobních faktorů ve vlastnictví subjektů domácí země, jež jsou zapojeny v zahraničí; důchody z výrobních faktorů ve vlastnictví zahraničních subjektů, jež jsou zapojeny v domácí ekonomice - tj. mzdy, zisky, dividendy, úroky a renty. Do jednostranných převodů zahrnujeme sociální transfery a dary. Jde o takové položky, které nevedou ke vzniku pohledávky ze zahraničí.

Finanční účet

Finanční účet zachycuje vývoz a dovoz dlouhodobého i krátkodobého kapitálu. Bilance (celkový výsledek) na finančním účtu velmi výrazně ovlivňuje celkové bohatství země a její čistou úvěrovou (věřitelskou či dlužnickou) pozici.

Na finančním účtu zachycujeme tzv. **přímé investice**, což jsou investice do základního kapitálu společnosti. Investor kupuje deseti a více procentní podíl základního kapitálu. Jde o přímé domácí investice v zahraničí a přímé zahraniční investice v domácí ekonomice (PZI). Dále zde zachycujeme **portfoliové investice** (majetkové cenné papíry – nejčastěji obligace) a **ostatní kapitál** (např. mezibankovní úvěry, arbitrážní transakce).

Kapitálový účet

Na kapitálovém účtu zachycujeme například transakce související s obchodem s nehmotnými statky (ochranné známky, patenty apod.), odpuštění pohledávek a příliv prostředků ze strukturálních fondů EU.

Změna devizových rezerv

Na tomto účtu je zachycena změna výše devizových rezerv centrální banky (v případě ČR České národní banky), hodnoty zlatých rezerv a zvláštních práv čerpání (souvisí s Mezinárodním měnovým fondem).

Účet chyb a opomenutí

Účet chyb a opomenutí zahrnuje mimo jiné i kurzové rozdíly. „Chyby a opomenutí“ vznikají např. z důvodu nedokonalé evidence všech přeshraničních transakcí a pohybů zboží. Není v silách žádného úřadu podchytit všechny provedené obchody. Hodnota účtu chyb a opomenutí se rovná rozdílu mezi výsledkem běžného a kapitálového účtu na straně jedné a změnou rezerv na straně druhé.

Vertikální struktura

Pomocí vertikální struktury zachycujeme výše uvedené položky jako kreditní a debetní.

Vývoz zboží a služeb je označován znaménkem plus, protože v tomto případě peníze do země přitékají. Naopak dovoz je označen znaménkem mínus, protože v tomto případě peníze z ekonomiky odtékají. Finanční toky zvyšující aktiva tuzemských ekonomických subjektů v zahraničí (tj. vývoz kapitálu) jsou označovány znaménkem mínus. Finanční toky snižující závazky tuzemských ekonomických subjektů v zahraničí (tj. dovoz kapitálu) jsou označovány znaménkem plus. Přírůstek devizových rezerv je označován znaménkem mínus, pokles devizových rezerv znaménkem plus.

Zahraněční dluh

Zahraněční dluh roste v situaci, kdy nové půjčky za zahraničí převyšují splátky starých půjček včetně úroků.

Roste-li zahraniční dluh (dluh domácích soukromých firem vůči zahraničním soukromým firmám) **domácí měna apreciuje** (na BÚ vzniká schodek). **Klesá-li zahraniční dluh domácí měna deprecieje** (na BÚ vzniká přebytek).

Širší pojetí

Širší pojetí zahraničního dluhu vyjadřuje investiční pozici vůči zahraničí. Zahrnuje veškeré závazky domácích subjektů vůči zahraničí neboli pohledávky zahraničních subjektů vůči subjektům domácím. Zahrnujeme sem peněžní úvěry, obligace, vklady v bankách nebo pohledávky v podobě dodávek zboží.

Užší pojetí

Užší pojetí zahraničního dluhu zahrnuje pouze ty závazky, které jsou spojeny s nutností platit úrok nebo vracet jistinu. Do užšího pojetí tak nezahrnujeme například hodnotu přímých zahraničních investic.

Stádia zadluženosti

Rozlišujeme následující stádia zadluženosti: mladou dlužnickou zemi, zralou dlužnickou zemi, zemi splácející dluhy, mladou věřitelskou zemi a zralou věřitelskou zemi.

Mladá dlužnická země má záporný čistý export (NX), čistý příliv kapitálu je kladný, čistý dluh roste. Zralá dlužnická země má již kladný NX, čistý příliv kapitálu slábne, růst čistého

zahraničního dluhu se zpomaluje. Země splácející dluhy se vyznačuje dalším navyšováním čistého exportu, dochází k čistému odlivu kapitálu a k poklesu čistého dluhu. Čistý export mladé věřitelské země se opět dostává do deficitu, zvyšují se příjmy ze zahraničních aktiv, slábne čistý odliv kapitálu, čistý dluh se přeměňuje na čistou věřitelskou pozici. Zralá věřitelská země má čistý export deficitní, je zde vysoký příliv důchodů (příjmů ze zahraničních aktiv) což umožňuje zemi zvyšovat čistou věřitelskou pozici.

Příčiny a formy vnější nerovnováhy

Vnější ekonomická rovnováha je interpretována jako vyrovnaný běžný účet platební bilance (přístup preferovaný **keynesiánci**). Jedná se (při jisté míře zjednodušení) o vyrovnaný čistý export ($NX = 0$). Vnější ekonomická nerovnováha znamená, že je čistý export deficitní nebo přebytkový. Keynesiánci vidí příčiny vnější nerovnováhy v rozdílném vývoji HDP v domácí ekonomice a v zahraničí, v rozdílném vývoji domácí a zahraniční cenové hladiny, roli hrají také protekcionistická a proexportní opatření omezující zahraniční obchod a změny preferencí spotřebitelů (orientace na domácí nebo zahraniční zboží).

Podle přístupu preferovaného **monetaristy** je vnější ekonomická rovnováha interpretována jako vyrovnaná platební bilance. Zde se (při jisté míře zjednodušení) bere v úvahu nejen vývoj čistého exportu, ale též finančního účtu platební bilance beze změny devizových rezerv. Vnější ekonomická rovnováha nastává tehdy, je-li současně vyrovnaný běžný i finanční účet nebo dochází-li k vzájemnému vyrovnávání běžného a finančního účtu. Příčinou vnější nerovnováhy může být např. to, že deficit běžného účtu platební bilance je doprovázen nedostatečným přebytkem finančního účtu a je tedy financován snížením devizových rezerv.

Důsledky vnější nerovnováhy

Mohou nastat tři následující situace: přebytek čistého exportu, deficit čistého exportu nebo nevyrovnaná celková bilance. Při přebytkovém čistém exportu dochází k nižšímu objemu užití statků ve srovnání s vytvořeným produktem a k růstu zahraničních aktiv. Při deficitním čistém exportu dochází k růstu zahraničního zadlužení a může dojít až k vzniku finanční krize. Důsledkem nevyrovnané celkové platební bilance je růst či pokles devizových rezerv a růst či pokles domácí peněžní zásoby.

Mechanismus vnější rovnováhy

Cenový mechanismus

Předpoklady cenového mechanismu jsou následující:

- založen na kvantitativní teorii peněz \Rightarrow monetaristický přístup
- pevné devizové kursy
- pružné ceny a mzdy
- jednoznačný vztah $\Delta P = k \cdot \Delta M$

Jestliže je v České republice vyšší export než import (čistý export je přebytkový), dochází k přebytku deviz, což vede k tlaku na zhodnocení (posílení) koruny. Jelikož se nacházíme v režimu fixního měnového kurzu, musí centrální banka „bránit“ hodnotu měnového kurzu intervencí. Díky intervenci (centrální banka poptává zahraniční měnu a na trh dodává koruny) dochází k růstu peněžní zásoby, roste cenová hladina, dochází k poklesu exportu a k růstu importu a k vyrovnání čistého exportu a tudíž k vyrovnání schodku běžného účtu.

Důchodový mechanismus

Jedná se o keynesiánskou verzi automatického vyrovnávání platební bilance.

Předpoklady:

- pevné devizové kurzy
- fixní ceny a mzdy
- stabilní úroková míra

V tomto pojetí je import funkcí domácího reálného důchodu: $M = f(Y)$.

Jestliže je v České republice export vyšší než import, dochází k růstu důchodu a k následnému růstu importu a k vyrovnání běžného účtu.

Tento mechanismus také označujeme jako teorém lokomotivy.

Kurzový mechanismus

Předpoklady:

- volně pohyblivé devizové kurzy
- čistý tok peněz vyvolaný saldem nemá vliv na cenovou hladinu P
- peněžní toky nemají vliv na domácí ani zahraniční úrokovou sazbu

Jestliže je v České republice vyšší export než import, je zde přebytek deviz a vzniká tlak na posílení domácí měny, tedy koruny. Jelikož se nacházíme v systému flexibilního měnového kurzu, ten skutečně posílí. Toto zhodnocení měnového kurzu je nevýhodné pro export (klesá konkurenceschopnost domácího zboží na zahraničních trzích) a výhodné pro import, který zlevňuje. Dochází tak k vyrovnání čistého exportu a tedy i běžného účtu platební bilance.

Vládní regulace vnější rovnováhy

Vláda může do procesu aktivního ovlivňování vnější rovnováhy vstoupit například prostřednictvím podpory exportu (např. subvence exportérům) nebo útlumem importu (dovozní cla a kvóty). Vláda také může přesměrovat výdaje ze zahraniční na domácí produkci prostřednictvím státních zakázek a investičních pobídek.

Nezaměstnanost

Studijní cíle

Po prostudování kapitoly budete schopni:

- Vysvětlit podstatu nezaměstnanosti
- Vysvětlit přirozenou míru nezaměstnanosti
- Charakterizovat typy nezaměstnanosti
- Vysvětlit důsledky nezaměstnanosti

Časové požadavky ke studiu

Ke studiu této kapitoly budete potřebovat 4 hodin vašeho času.

Požadované znalosti

Je vyžadována znalost předchozích kapitol.

Průvodce studiem

Nezaměstnanost patří k aktuálním fenoménům všech vyspělých ekonomik.

Slovníček pojmů, klíčová slova

Podstata nezaměstnanosti, přirozená míra nezaměstnanosti, typy nezaměstnanosti, důsledky nezaměstnanosti

Nezaměstnanost

Měření nezaměstnanosti

Míru nezaměstnanosti značíme u z anglického unemployment. Počítáme ji jako poměr nezaměstnaných ku ekonomicky aktivním obyvatelům.

$$u = (L / E) * 100 = [L / (L + U)] * 100$$

Zaměstnaní - L

Zaměstnaný je ten, kdo má nějaké placené zaměstnání nebo samozaměstnání. Nemusí při tom jít o práci na plný úvazek. Do kategorie zaměstnaných řadíme i pracující důchodce nebo studenty.

Nezaměstnaní - U

Nezaměstnaní jsou ti, kteří nemají žádné placené zaměstnání ani samozaměstnání a navíc ještě splňují následující podmínky: jsou registrováni na úřadě práce (počítáme míru registrované nezaměstnanosti) a jsou ochotni (schopni) do práce nastoupit během krátké doby (14 dní).

Ekonomicky neaktivní

Ekonomicky neaktivní jsou ti, kteří nemají žádné placené zaměstnání ani samozaměstnání ani si ho nehledají. Patří sem například děti, studenti, kteří se výhradně věnují svému studiu, důchodci, invalidé, lidé s různým postižením, které jim neumožňuje pracovat, ženy v domácnosti nebo rentiéři.

Přirozená míra nezaměstnanosti

Jedná se o úroveň nezaměstnanosti, při níž se daný trh práce nachází ve stavu všeobecné rovnováhy, tj. cyklická nezaměstnanost je nulová. V ekonomice existuje pouze frikční a strukturální nezaměstnanost.

Pokud je cyklická nezaměstnanost nulová, míra nezaměstnanosti je na úrovni přirozené míry nezaměstnanosti. Ekonomika se nachází na hranici produkčních možností (na úrovni potencionálního produktu).

Pokud je cyklická nezaměstnanost vyšší než nula (v ekonomice je cyklická nezaměstnanost), míra nezaměstnanosti je vyšší než přirozená míra nezaměstnanosti. V ekonomice vzniká recesní produkční mezera.

Pokud je míra nezaměstnanosti nižší než přirozená míra nezaměstnanosti (cyklická nezaměstnanost je nižší než nula), vzniká v ekonomice expanzní produkční mezera.

V rozvinutých ekonomikách má přirozená míra tendenci růst. K růstu dochází díky silnějším regulačním zásahům vlády (vyplácení příliš vysoké sociální dávky, vysoké zdanění příjmů také odrazuje ekonomické subjekty od výdělečné činnosti, vysoká minimální mzda má dopad zejména na nekvalifikovanou pracovní sílu, která hůře hledá práci), rostoucímu významu sociálně psychologických faktorů (bydlení s rodiči nenuť některé jedince hledat si práci ani po ukončení studií, neochota stěhovat se za prací do jiného regionu), hysterezi a trhu práce (přirozená míra nezaměstnanosti v tomto případě sleduje vývoj skutečné míry nezaměstnanosti – pokud jsou lidé dlouho doma, ztrácejí svoji kvalifikaci nebo si přivydělávají a zároveň jsou registrováni na úřadu práce nebo na hledání práce zcela rezignují) a demografickým změnám (pokud v ekonomice roste podíl skupin náchylnějších k nezaměstnanosti, roste i přirozená míra nezaměstnanosti – k těmto skupinám patří např. mladí, ženy nebo rasové skupiny).

Okunův zákon

Okunův zákon popisuje vztah mezi změnou tempa růstu produktu vůči potencionálnímu produktu a změnou míry nezaměstnanosti vůči přirozené míře nezaměstnanosti.

Okunův zákon říká, že klesne-li skutečný produkt o 2 % vůči potencionálnímu produktu, míra nezaměstnanosti vzroste přibližně o 1 %.

$$Y/Y^* = 1 + 0,02 (u^* - u)$$

Typy nezaměstnanosti

Frikční nezaměstnanost

Frikční nezaměstnanost též označujeme jako nezaměstnanost vyhledávací. Jedná se o dobrovolnou nezaměstnanost. Frikční nezaměstnanost zahrnujeme do přirozené míry nezaměstnanosti.

Frikčně nezaměstnaní jsou například ti, co si hledají lépe placené zaměstnání, lepší pracovní podmínky, novou práci po přestěhování se. Patří sem i studenti, kteří si po ukončení studia hledají své první zaměstnání v oboru, který vystudovali.

Strukturální nezaměstnanost

Strukturální nezaměstnanost je také dobrovolná nezaměstnanost. Je také složkou přirozené míry nezaměstnanosti. Strukturální nezaměstnanost vzniká tehdy, když v ekonomice existuje časový nebo prostorový nesoulad mezi nabízenou a požadovanou kvalifikací. Dochází tedy k útlumu určitých odvětví buď v celé ekonomice, nebo jen v některých regionech.

Východiskem je buď stěhování za prací do jiného regionu, nebo rekvalifikace a následné hledání práce ve stávajícím regionu, ale v jiném oboru.

Cyklická nezaměstnanost

Cyklická nezaměstnanost je nezaměstnanost nedobrovolná. Je to doména keynesiánců. Souvisí s hospodářským cyklem. Objevuje se, když je ekonomika v recesi. Neznamená to však, že v recesi je v ekonomice pouze cyklická nezaměstnanost. I v období recese jsou někteří nezaměstnaní frikčně (studenti hledající své první zaměstnání) nebo strukturálně. Jedná se o rozdíl mezi skutečnou a přirozenou mírou nezaměstnanosti.

V období recese dochází k útlumu celé ekonomiky a pracovní místa tak ubývají napříč trhem, ne jen ve vybraných oborech.

Důsledky nezaměstnanosti

Nezaměstnanost má dopady jak pro stát, tak pro samotné nezaměstnané.

Státu vznikají náklady v podobě vyplacených podpor v nezaměstnanosti a dalších transferových plateb, přichází o příjmy z daní.

Pro občany je negativní zejména dlouhodobá nezaměstnanost, kdy dochází nejen k výpadku příjmů, ale i k poklesu životní úrovně, ztrátě pracovních návyků (pravidelné vstávání do práce apod.), ztrátě kvalifikace (zejména v technických oborech, ale i v daňovém poradenství, vedení účetnictví apod.), ztrátě přátel (nezaměstnaný nemá peníze, aby se účastnil se svými přáteli volnočasových aktivit jako dříve – nemá na lístek do kina, na večeri v restauraci, na dovolenou na horách,---). To všechno může vést až k beznaději. Z dlouhodobě nezaměstnaného se tak může stát ekonomicky neaktivní člověk, který již rezignoval na hledání nové práce.

Tři mikroekonomické příčiny nedobrovolné nezaměstnanosti

Předpokládáme, že mzdové sazby jsou nepružné.

Mezi mikroekonomické příčiny nedobrovolné nezaměstnanosti patří:

- Příliš vysoké mzdy požadované odbory – odbory požadují mzdovou sazbu vyšší než je sazba tržní.
- Pokles poptávky po práci, mzdová sazba fixní – poptávka se posouvá směrem doleva. Může to být způsobeno například poklesem zájmu o produkované zboží. Tržní sazba by byla nižší. Jenže díky uzavřeným smlouvám není pokles mzdové sazby možný.
- Růst nabídky práce, mzdová sazba fixní – dochází k posunu nabídky práce doprava. Tržní sazba by opět klesla, ale uzavřené smlouvy to nedovolí. Proto jsou na trhu práce nezaměstnaní, kteří by byli ochotní pracovat za nižší mzdovou sazbu, k jejímuž poklesu ale okamžitě nedojde.

Pokud tyto situace budeme zobrazovat graficky, nesmíme zapomenout, že se nacházíme na trhu práce. Na osu x proto nanášíme množství práce L , na osu y pak mzdovou sazbu w .

Inflace

Studijní cíle

Po prostudování kapitoly budete schopni:

- Vysvětlit podstatu a formy inflace
- Vysvětlit příčiny inflace
- Vysvětlit důsledky inflace
- Charakterizovat protiinflační politiku
- Vysvětlit vztah mezi inflací a nezaměstnaností pomocí Phillipsových křivek

Časové požadavky ke studiu

Ke studiu této kapitoly budete potřebovat 5 hodin vašeho času.

Požadované znalosti

Je vyžadována znalost předchozích kapitol.

Průvodce studiem

Inflace stejně jako nezaměstnanost vysvětlovaná v přechozí kapitole patří k aktuálním fenoménům všech vyspělých ekonomik.

Slovníček pojmů, klíčová slova

Formy inflace, příčiny inflace, důsledky inflace, protiinflační politika, inflace a nezaměstnanost, Phillipsovy křivky

Inflace

Jedná se o růst všeobecné cenové hladiny. Pokud je v ekonomice naměřena inflace, neznamená to, že rostou všechny ceny v ekonomice. Ceny některých statků rostou, jiných stagnují (zůstávají neměnné), jiných dokonce klesají.

Měření inflace

K měření inflace používáme dvě základní metody: index spotřebitelských cen a implicitní cenový deflátor. Používanější je index spotřebitelských cen (CPI), protože je jednodušší na výpočet. Pokud bychom chtěli srovnávat míru inflace v různých zemích, hledali bychom ve statistikách index HICP, což je harmonizovaný index spotřebitelských cen.

Index spotřebitelských cen

Index spotřebitelských cen (CPI) je v praxi používanější, protože je jednodušší a rychlejší na výpočet. Jeho výpočet vychází ze spotřebitelského koše. To je soubor statků, které označujeme jako cenové reprezentanty. Jsou to statky, které „reprezentují“ spotřební chování subjektů dané ekonomiky. Tento index zahrnuje i importované zboží.

Implicitní cenový deflátor

Implicitní cenový deflátor (ICD) zahrnuje všechny domácí výrobky. Nezohledňuje vývoj ceny importovaného zboží. Jeho výpočet je tedy komplikovanější i časově náročnější. Na druhou stranu je přesnější než CPI. Implicitní cenový deflátor vypočítáme jako poměr HDP nominálního a HDP reálného.

Formy inflace

Mírná inflace

Mírnou inflaci označujeme jako inflaci plíživou. Tempo růstu cenové hladiny se pohybuje v jednociferných číslech. Ekonomické subjekty penězům důvěřují, uzavírají smlouvy v nominálních veličinách. To znamená, že ceny neindexují.

Pádívá inflace

Při pádivé inflaci lidé ztrácejí důvěru k penězům, preferují držbu jiných finančních nebo věcných aktiv. Dochází k indexování nominálních veličin – k cenovému indexu nebo k zahraniční měně. Cenová hladina roste minimálně o desítky procent ročně.

Hyperinflace

Nejrychleji roste cenová hladina při hyperinflaci – o tisíce a více procent ročně. V takovém případě peníze přestávají fungovat jako prostředek směny. Ekonomika se navrácí k barteru – směňuje se zboží za zboží, nebo se k transakcím využívá zahraniční měna, která není hyperinflací „postížena“.

Hyperinflace se objevila například v Německu po první světové válce. V roce 1914 byl zrušen zlatý standard – bylo potřeba navyšovat množství peněz v oběhu kvůli financování války a zlatý standard takové tempo růstu peněžní zásoby neumožňoval. V roce 1918 bylo v oběhu pětkrát více peněz než v roce 1914. Během války byly úředně stanovené ceny potravin a dalšího zboží – inflace se neprojevovala – byla potlačena pomocí důchodové politiky. Po prohrané válce se tiskly další a další peníze na zaplacení válečného dluhu, válečných reparací a na obnovu země. Růst množství peněz v oběhu vyvolal růst inflace a ekonomickou nestabilitu. Životní náklady v roce 1921 byly dvacetkrát vyšší než v roce 1914. V roce 1923 stál litr mléka 5,4 miliónu marek, dopisní známka 2 milióny marek. Na počátku téhož roku stál bochník chleba 420 miliard marek (o několik dní dříve „pouhých“ 130 miliard marek). Mzdy byly vypláceny i několikrát denně. Lidé si peníze nosili domů v prádelních koších nebo batozích na zádech. Na přelomu října a listopadu 1923 měl skoro každý občan Německa doma několik biliónů marek.

Příčiny inflace

Příčiny inflace stojí buď na straně agregátní poptávky, nebo na straně agregátní nabídky.

Poptávková inflace

Jedná se o inflaci taženou poptávkou. Agregátní poptávka se posouvá směrem doprava. Za tímto posunem stojí expanzivní monetární a fiskální politika.

Keynesiánský přístup

Keynesiánci připouští vliv změny jednotlivých složek agregátní poptávky – spotřeby domácností, investic firem, vládních nákupů a čistého exportu.

Monetaristický přístup

Monetaristé tvrdí, že inflace je pouze peněžním jevem. Připouští tedy pouze vliv centrální banky.

Nabídková inflace

Inflace tlačena náklady

Růst mezd

Předpokládáme, že se ceny tvoří přírůžkou ke mzdovým nákladům. Míra inflace π je totožná s tempem růstu mzdových sazeb w , což odpovídá tempu růstu produktivity práce. Ostatní náklady na pořízení práce jsou součástí w nebo rostou stejně rychle jako w . Náklady na ostatní výrobní faktory a ostatní nákladové položky (nepřímé daně) rostou stejně rychle jako w . Produktivita práce je ovlivněna kvalitou práce a množstvím a kvalitou ostatních vstupů.

Růst cen surovin na světových trzích

Do této kategorie řadíme například ropné šoky.

Růst cen dovážených vstupů díky znehodnocení kurzu domácí měny

Obecně slabší domácí měna je nevýhodná pro import – zdražuje dovážené statky. Dovozci platí do zahraničí za zboží v cizí měně. Pokud domácí měna oslabí, musí vydat více jednotek domácí měny na uhrazení nezměněné částky v zahraniční měně.

Inflace tlačena zisky

Zjednodušeně řečeno ceny rostou proto, aby rostly zisky.

Daněmi tlačena inflace

Ceny rostou pod vlivem vyšších daní. Ne vždy prodejci při růstu daní sníží své marže – vyšší daňové zatížení promítnou do cen pro konečného spotřebitele.

Důsledky inflace

Vliv inflace na reálné důchody

Cenová hladina a nominální důchod rostou rozdílným tempem. Pokud cenová hladina roste rychleji než nominální mzdy, reální důchody klesají.

Vliv inflace na reálnou hodnotu bohatství

Inflace přerozděluje od věřitelů směrem k dlužníkům – věřitel získá nazpět nižší kupní sílu, než zapůjčil. Při vysoké inflaci se dluhy splácí snáze. Například v době hyperinflace v Německu lidé velice snadno splatili své hypotéky.

Dále dochází k přerozdělení od chudých směrem k bohatým – bohatí mají lepší možnost diverzifikace svého portfolia. Mohou své peníze přeměnit v takové formy bohatství, které nepodléhají inflaci – jejichž cena roste proporcionálně s růstem cenové hladiny.

Dodatečné náklady inflace

Náklady jídelníčku – menu costs

Jedná se o náklady na přecenění spojené se změnou cenové hladiny. Stejně jako restaurace musí znovu vytisknout jídelníček, musí i ostatní firmy vytisknout nové ceníky, změnit ceny na regálech v obchodech apod. To všechno jim přináší dodatečné náklady.

Náklady ošoupaných bot

Náklady ošoupaných bot neboli náklady ošoupaných podrážek. Jde o snahu minimalizovat držbu hotovosti a nízkoúročných aktiv.

Obrazně „běháme“ od banky k bance a přesouváme svoje peníze tam, kde dostaneme lepší úrok.

Protiinflační politika

Regulace agregátní poptávky

Agregátní poptávku je možné regulovat pomocí fiskální a monetární restrikce.

Metody léčení inflace:

Šoková terapie – cold turkey

Tato metoda je rázná. Dochází k prudkému snížení cenové hladiny. Ekonomika se výrazně propadá. Ekonomická recese je sice hlubší než v následujícím případě, zato trvá kratší dobu.

Gradualistická metoda

Tato metoda je pozvolnější. Dochází při ní k postupnému snižování cenové hladiny. Ekonomika neupadá do tak hluboké recese, ale tato recese trvá mnohem déle.

Důchodová politika

Důchodová politika spočívá v regulaci mezd a cen. Může mít několik forem. Zpočátku může docházet k dobrovolnému omezení růstu mezd a cen na základě doporučení vlády. Dalším stupněm jsou limity růstu mezd (o kolik procent mohou být ceny a mzdy zvýšeny). Posledním stupněm je jejich zmrazení.

Díky důchodové politice vzniká v ekonomice potlačená inflace. Po uvolnění důchodové politiky se však tato inflace projeví. Hovoříme tedy o oddálené inflaci.

Další možnosti změny cenové hladiny

Deflace

Pokles cenové hladiny. Hodnoty tempa změny cenové hladiny jsou záporné.

Desinflace

Jedná se o pokles tempa růstu cenové hladiny. Cenová hladina tedy roste, ale roste stále pomaleji. Kdybychom si tento typ změny cenové hladiny ukázali na číslech, tak v období jedna by cenová hladina vzrostla například o 5%, v období dva jen například o 3%.

Stagflace

Stagnace reálného produktu a růst cenové hladiny.

Slumpflace

Pokles reálného produktu a růst cenové hladiny.

Phillipsovy křivky

Phillipsovy křivky znázorňují vztah mezi tempem růstu cenové hladiny a mírou nezaměstnanosti. Rozlišujeme následující Phillipsovy křivky: původní mzdovou, modifikovanou cenově inflační, rozšířenou a dlouhodobou.

Původní Phillipsova křivka (krátkodobá)

Původní křivka neboli mzdová verze zobrazuje vztah mezi tempem růstu nominálních mezd a mírou nezaměstnanosti. Je výsledkem pozorování mzdových sazeb ve Velké Británii v 2. polovině 19. století a v první polovině 20. století. Jejimi autory jsou Phillips a Lipsey.

Základní (modifikovaná) Phillipsova křivka (krátkodobá)

V tomto modelu bylo tempo růstu nominálních mezd nahrazeno mírou inflace. Jejími autory jsou Samuelson a Solow.

Přirozená míra nezaměstnanosti je zde spojena se stabilní cenovou hladinou

Růst AD vyvolá pokles nezaměstnanosti a růst cenové hladiny, nastolení krátkodobé rovnováhy, domácnosti si uvědomí, že jejich reálné příjmy klesly a opět sníží nabízené množství práce, vzroste nezaměstnanost a ekonomika se vrátí do původního bodu rovnováhy.

Křivka PC je klesající. Horizontální osu, na kterou nanášíme míru nezaměstnanosti, protíná na úrovni přirozené míry nezaměstnanosti. Na vertikální osu pak nanášíme hodnoty tempa růstu cenové hladiny.

Rozšířená Phillipsova křivka (krátkodobá)

Křivka je rozšířená o inflační očekávání. Autory jsou Friedman a Phelps.

Poptávkový šok způsobí pokles u pod úroveň u^* a tím pádem i růst cenové hladiny - inflaci, nulová inflační očekávání se přizpůsobí skutečné míře inflace, ustanoví se nový bod rovnováhy. Tento bod bude mít souřadnice u^* a 0 míru inflace.

Krátkodobě lze zaměnit (substituovat) míru inflace a míru nezaměstnanosti.

Dlouhodobě se však nezaměstnanost vrací na úroveň u^* .

Dlouhodobá křivka

Dlouhodobá Phillipsova křivka je vertikální na úrovni u^* . V dlouhém období neexistuje substituce mezi mírou nezaměstnanosti a mírou inflace.

Hospodářská politika

Studijní cíle

Po prostudování kapitoly budete schopni:

- Vysvětlit podstatu a cíle hospodářské politiky
- Vysvětlit nástroje hospodářské politiky
- Charakterizovat typy hospodářské politiky
- Charakterizovat nositele hospodářské politiky
- Vysvětlit účinnost hospodářské politiky pomocí magického čtyřúhelníku

Časové požadavky ke studiu

Ke studiu této kapitoly budete potřebovat 4 hodiny vašeho času.

Požadované znalosti

Je vyžadována znalost předchozích kapitol.

Průvodce studiem

Makroekonomická stabilizační politika ovlivňuje Váš každodenní život víc, než si myslíte.

Slovníček pojmů, klíčová slova

Podstata a cíle hospodářské politiky, nástroje hospodářské politiky, typy hospodářské politiky, nositelé hospodářské politiky, účinnost hospodářské politiky - magický čtyřúhelník

Podstata a cíle hospodářské politiky

Hospodářská politika je souhrn cílů, nástrojů, opatření, rozhodnutí státu s cílem ovlivnit ekonomickou výkonnost.

Mikroekonomická hospodářská politika

Mikroekonomická hospodářská politika spočívá především ve zlepšení efektivnosti při alokaci zdrojů – politika ochrany hospodářské soutěže, strukturální politika, sociální politika (i politika přerozdělování), důchodová politika, politika zaměřená na veřejný sektor.

Makroekonomická hospodářská politika

Makroekonomická hospodářská politika se zabývá makroekonomickou rovnováhou.

Podstata hospodářské politiky

Hospodářská politika jako samostatná vědní disciplína se nachází na pomezí ekonomické teorie a hospodářské praxe. Je vždy formulována na základě určitého ekonomického směru (ekonomické směry dělíme na směry liberální – např. klasická politická ekonomie, a intervencionistické – např. keynesiánství), jehož myšlenky politici ve vládě zastávají.

Hospodářská politika spočívá ve využívání svěřených či jinak získaných pravomocí a prostředků k dosahování určitých ekonomických cílů. To znamená, že vlády využívají a vždy

využívaly při řešení konkrétních hospodářských problémů své země poznatky z ekonomické teorie. Praktická hospodářská politika je tedy determinována jak politicko-ekonomickým vývojem, tak i ekonomickými teoriemi.

Nástroje hospodářské politiky

Jako nástroje hospodářské politiky označujeme fiskální politiku, monetární politiku, důchodovou politiku, vnější měnovou politiku a vnější obchodní politiku.

Fiskální politika

Fiskální politiku provádí vláda prostřednictvím státního rozpočtu. Více o fiskální politice v jedné z dalších kapitol.

Monetární politika

Monetární politiku provádí centrální banka. Užívá k tomu přímé a nepřímé nástroje. I monetární politice bude věnována jedna z následujících kapitol.

Důchodová politika

Důchodová politika bývá někdy uváděna jakou součástí fiskální politiky. Nemá nic společného s důchody (starobními, invalidními apod.). Důchodová politika se zabývá regulací mezd a cen. Užívá se zejména v období vysokého tempa růstu cenové hladiny. Regulace mezd a cen má několik stupňů. Zpočátku může mít důchodová politika formu doporučení nižšího tempa růstu mezd a cen. Dále mohou být stanoveny stropy pro růst mezd a cen. Posledním stupněm je administrativní zmrazení mezd a cen.

Vnější měnová a obchodní politika

Vnější měnová politika spadá do kompetence centrální banky. Týká se především měnových kurzů. Vnější obchodní politika spadá do kompetence vlády. Jejimi prioritami jsou ochrana domácího trhu a podpora exportu. Oběma těmito politikám bude věnována poslední kapitola textu.

Podle úrovně působení

Dále nástroje hospodářské politiky rozdělujeme na nástroje mikroekonomické a makroekonomické.

Mikroekonomická hospodářská politika dbá především na zlepšení efektivity při alokaci zdrojů (politika ochrany hospodářské soutěže, strukturální politika, sociální politika, politika přerozdělování, důchodová politika, politika zaměřená na veřejný sektor).

Makroekonomická hospodářská politika se zaměřuje na makroekonomickou rovnováhu.

Podle charakteru vlivu

Další možné dělení je na nástroje přímé a nepřímé.

Podle oblasti působení

Podle oblasti působení rozlišujeme nástroje měnové a nástroje fiskální.

Typy hospodářské politiky

Liberální hospodářská politika

Neoklasický (neboli neokonzervativní) typ hospodářské politiky vychází z toho, že tržní mechanismus vytváří dostatečné předpoklady pro efektivní využívání ekonomických zdrojů. Za hlavní zdroj nerovnováhy považuje intervenční zásahy státu.

Intervencionistická politika

Keynesiánský typ hospodářské politiky vychází z představy, že tržní ekonomika je nestabilní systém, není schopna plně využívat ekonomické zdroje, a proto vyžaduje zásahy vlády. Zdůrazňuje úlohu rozpočtové politiky.

Expanzivní hospodářská politika

Expanzivní hospodářská politika je využívána, pokud chce stát podpořit růst ekonomiky a rozvoj podnikání (nástroje: nižší daně, nižší úroky z úvěrů, podpora exportu). Stát má v takovém případě sklony k utrácení. Prostřednictvím státních zakázek například stimuluje zaměstnanost.

Restriktivní hospodářská politika

Restriktivní hospodářská politika je využívána, pokud chce stát bránit zvyšování rozpočtových deficitů, brzdit inflaci a přehřátí ekonomiky (nástroje: vyšší daně, vyšší úroky, mzdová a cenová regulace).

Systémová hospodářská politika

Systémová hospodářská politika je zaměřena na výstavbu legislativního rámce pro fungování ekonomiky. Společnost má za úkol zabezpečit v ekonomické oblasti ochranu soukromého vlastnictví, smluv, volný přístup na trhy apod.

Regulativní hospodářská politika

Regulativní hospodářská politika vyplývá z nedokonalostí trhů. Mezi důvody pro regulaci patří zejména přirozené veřejné potřeby (obrana), ochrana životního prostředí, zdravotnictví, odpovědnost státu za rozdělování a přerozdělování. Negativní vedlejší dopady regulačních opatření jsou zejména omezení svobody volby, nepotřebné výdaje, destimulace ekonomické aktivity, konzervování nevyhovující odvětvové struktury apod.

Cíle hospodářské politiky

Obecné cíle

Obecným cílem hospodářské politiky je nastolení, popřípadě udržení svobody a demokracie.

Tradiční cíle

Tradičními cíli jsou hospodářský růst a ekonomická rovnováha.

Hospodářským růstem rozumíme zejména růst hrubého domácího produktu.

Ekonomická rovnováha je reprezentována nízkou mírou nezaměstnanosti, stabilní cenovou hladinou a rovnováhou ve vnějších ekonomických vztazích.

Vztah mezi cíli hospodářské politiky

Vztah konfliktnosti

Dosahování jednoho cíle vylučuje dosahování jiného cíle.

Nízká míra inflace a nízká míra nezaměstnanosti.

Vztah neutrality

Jeden cíl neovlivňuje druhý.

Past investic – růst úrokové míry neovlivní výši investic.

Vztah komplementarity

Cíle se vzájemně doplňují.
Růst produktu a růst zaměstnanosti.

Vztah totožnosti

Cíle se fakticky neliší. Jedná se o různé pojmenování téhož.
Snižování nezaměstnanosti, zvyšování zaměstnanosti.

Nositelé hospodářské politiky

Nositelem HP může být státní i nestátní instituce, případně neformalizovaná skupina či jednotlivec, který hraje aktivní roli v tvorbě, provádění a kontrole hospodářské politiky.

Decizní sféra = stát

Do decizní sféry patří ti, co dělají rozhodnutí. Patří sem zejména parlament, vláda, centrální banka, soudy, státní úřady, instituce vytvářející tržní prostředí, výzkumné a poradenské instituce.

Vlivová sféra

Vlivovou sféru též označujeme jako instituce protivážených sil. Patří sem velké podniky, politické strany, odbory, vědecké instituce, tisk, lobby, hospodářské svazy.

Nadnárodní organizace

Mezi nadnárodní organizace, které dokáží ovlivnit hospodářskou politiku jednotlivých států, patří např. EU, MMF nebo Světová banka.

Například Mezinárodní měnový fond může svoji pomoc podmínit konkrétními opatřeními ve fiskální politice a tím se de facto stává nositelem hospodářské politiky.

Magický čtyřúhelník

Jedná se o statický ukazatel. Ukazuje nám, v jakém stavu se nachází daná ekonomika. Říká, jak to je. Neříká, proč tomu tak je a jak se do tohoto stavu došlo – jak se která veličina vyvíjela.

Osy

Abychom mohli porovnávat jednotlivé země mezi sebou, musíme hodnoty zobrazovat v procentech, ne v absolutních číslech. Některé osy mají posunuté počátky. Je to z toho důvodu, že větší plocha je považována za lepší a některé ukazatele mohou nabývat i záporných hodnot. Například záporné tempo růstu svědčí o tom, že se ekonomika nachází v recesi. Naopak záporná nemůže být například míra nezaměstnanosti.

- Meziroční tempo růstu reálného produktu v %
- Průměrná roční míra nezaměstnanosti v %
- Průměrná roční míra inflace v %
- Podíl salda BÚ PB na nominálním produktu v %

Optimální magický čtyřúhelník

- Meziroční tempo růstu reálného produktu = 3 %,
- Průměrná roční míra nezaměstnanosti = 5 %,
- Průměrná roční míra inflace = 2 %,
- Podíl salda běžného účtu PB na nominálním HDP = 0 %.

Monetární politika

Studijní cíle

Po prostudování kapitoly budete schopni:

- Vysvětlit cíle a nástroj monetární politiky
- Charakterizovat keynesiánský přístup k monetární politice
- Charakterizovat monetaristický přístup k monetární politice
- Charakterizovat alternativní přístupy k monetární politice

Časové požadavky ke studiu

Ke studiu této kapitoly budete potřebovat 4 hodiny vašeho času.

Požadované znalosti

Je vyžadována znalost předchozích kapitol.

Průvodce studiem

Centrální banka patří k nejmocnějším institucím ve státě.

Slovníček pojmů, klíčová slova

Cíle a nástroje monetární politiky, keynesiánský přístup k monetární politice, monetaristický přístup k monetární politice, alternativní přístupy k monetární politice

Měnová politika

Monetární politika je soubor opatření, kterými je možno ovlivnit vývoj peněžního trhu, zejména pak nabídky peněz (peněžní zásoby). Je prováděna centrální bankou. Je to tedy centrální banka, kdo „kontroluje“ nabídku peněz.

Restriktivní měnová politika

Restriktivní měnová politika spočívá v omezování množství peněz v oběhu. Centrální banka k tomu využívá nástroje, které budou popsány v následujících částech této kapitoly.

Expanzivní měnová politika

Expanzivní měnová politika oproti tomu spočívá ve zvyšování množství peněz v oběhu. Nástroje jsou stejné, jen se používají v opačném gardu.

Cíle monetární politiky

Konečné cíle

Jako konečné cíle měnové politiky uvádíme nízkou míru nezaměstnanosti a stabilní cenovou hladinu.

Centrální banka nemůže tyto veličiny ovlivnit přímo (sama nevytváří nová pracovní místa ani nereguluje ceny výrobků a služeb na trhu) Konečných cílů dosahuje přes zprostředkující cíle.

Zprostředkující cíle

Zprostředkující cíle jsou ovlivnitelné pomocí nástrojů měnové politiky. Jejich vývoje je úzce spjat s vývojem konečných cílů. Jejich vývoj je operativně zjistitelný.

Za zprostředkující cíle považujeme nabídku peněz a úrokovou sazbu.

Nástroje monetární politiky

Nástroje měnové politiky rozdělujeme na přímé a nepřímé. Přímé nástroje se používají spíše v méně rozvinutých ekonomikách. V rozvinutých ekonomikách využívají centrální banky nepřímé nástroje. Česká národní banka využívá nepřímé nástroje.

Přímé nástroje

Do kategorie nepřímých nástrojů řadíme:

- Úvěrové limity – centrální banka stanoví maximální možný objem úvěrů, které mohou komerční banky poskytnout. Nebo je stanoven (omezen) objem úvěrů, které poskytuje centrální banka komerčním bankám.
- Administrativní omezení přílivu peněz ze zahraničí a odlivu peněz do zahraničí.
- Převádění depozit vládních jednotek z komerčních bank na účty u centrální banky.
- Úrokové stropy – centrální banka stanoví maximální výši úrokových sazeb pro soukromý sektor.

Nepřímé nástroje

Do kategorie nepřímých nástrojů řadíme diskontní sazbu, operace na volném trhu a sazbu povinných minimálních rezerv.

Diskontní sazba

Jedná se o sazbu, za kterou si banky půjčují od centrální banky. V některých případech jde o sazbu, za kterou si banky ukládají své peníze u centrální banky – půjčují peníze centrální bance.

Pokud centrální banka provádí expanzivní měnovou politiku, diskontní sazbu snižuje.

Pokud centrální banka provádí restriktivní měnovou politiku, diskontní sazbu zvyšuje.

Operace na volném trhu

Operace na volném trhu spočívají v nákupu nebo prodeji cenných papírů centrální bankou. Komerční subjekty nejsou povinny nakupovat CP, které jim CB nabízí a nejsou povinny své CP prodávat centrální bance

Pokud centrální banka provádí expanzivní monetární politiku, nakupuje cenné papíry. Získává je do svého portfolia a na trh dodává peníze.

Pokud centrální banka provádí restriktivní měnovou politiku, prodává cenné papíry. Tímto způsobem stahuje z trhu peníze.

Povinné minimální rezervy

Změna sazby povinných minimálních rezerv představuje poměrně velký zásah do ekonomiky. Proto je tento nástroj poměrně málo využívaný – sazbu povinných minimálních rezerv centrální banky samozřejmě uvádějí, ale nemění ji příliš často. V České republice je sazba povinných minimálních rezerv 2%. Na této úrovni jsou PMR od 7. 10. 1999.

Pokud se centrální banka rozhodne pro snížení míry povinných minimálních rezerv, pak provádí expanzivní měnovou politiku. Banky nemusí držet tak velké rezervy – rostou úvěrové zdroje.

Restriktivní měnová politika je spojena s růstem sazby povinných minimálních rezerv. Komerční banky musí navýšit povinné rezervy a nemají k dispozici tolik peněz na aktivní bankovní obchody.

Keynesiánský přístup k monetární politice

Keynesiánci předpokládají, 1) že se ekonomika nachází v situaci s vysokou cyklickou nezaměstnaností. Konečným cílem měnové politiky je zvýšení zaměstnanosti. Zprostředkujícím cílem (prostředkem, jak toho dosáhnout) je úroková sazba.

Nebo 2) měnová politika reaguje na nebezpečí přehřátí konjunktury, což je stav, kdy by mohlo dojít k posunu křivky agregátní poptávky směrem doprava při stavu plné zaměstnanosti. V tomto případě je konečným cílem snížení míry inflace. Zprostředkujícím cílem je i zde úroková sazba.

Vazbu mezi nástroji MP, zprostředkujícími a konečnými cíli nazýváme TRANSMISNÍ MECHANISMUS.

Keynesiánskou monetární politiku označujeme jako aktivistickou neboli aktivní. Znamená to, že centrální banka reaguje na vývoj ekonomiky a snaží se jej ovlivňovat. Přistupuje tak k tzv. jemnému doladování ekonomiky. Centrální banka má volnost ve svém rozhodování, využívá diskrečních opatření. Přesná pravidla jsou stanovena jen výjimečně.

Keynesiánský transmisní mechanismus

První stupeň keynesiánského transmisního mechanismu představuje monetární část, která má 3 kroky. Vychází z nepřímého vztahu mezi peněžní zásobou a agregátní poptávkou.

První krok: centrální banka mění nabídku peněz. Při monetární expanzi dochází k poklesu úrokové sazby, při monetární restrikci k jejímu růstu.

Druhý krok: na změnu úrokové sazby reagují komponenty agregátní poptávky citlivé na úrokovou sazbu, zejména investice firem, vládní nákupy, některé složky spotřeby domácností (nákupy statků dlouhodobé spotřeby) a některé složky čistého exportu. Při monetární expanzi dochází k růstu těchto výdajů (díky poklesu úrokové sazby). Při monetární restrikci dochází k poklesu těchto výdajů (díky růstu úrokové sazby).

Třetí krok: dochází k posunu křivky agregátní poptávky díky změně velikosti jejích složek. Při monetární expanzi se dostaví pozitivní poptávkový šok (posun AD směrem doprava), při monetární restrikci se dostaví negativní poptávkový šok – křivka agregátní poptávky se posune směrem doleva.

Druhý stupeň ukazuje interakci změněné AD s AS. Výsledný efekt je odvislý od tvaru křivky agregátní nabídky. Pokud předpokládáme krátkodobou keynesiánskou agregátní nabídku v její extrémní verzi, dochází při monetární expanzi a tedy při pozitivním poptávkovém šoku k nulovému růstu cenové hladiny a výraznému růstu reálného produktu a zaměstnanosti.

Přehřátí konjunktury

K přehřátí konjunktury dochází při pozitivním poptávkovém šoku, který nastane při plné zaměstnanosti. Produkt se nachází na úrovni potencionálního produktu. Při monetární expanzi tak dochází k slabému růstu produktu a velkému růstu cenové hladiny.

Dlouhodobý účinek měnové politiky

V dlouhém období má monetární expanze za důsledek růst cenové hladiny. Produkt však neroste a neustále se navrácí na úroveň potencionálního produktu Y^* . Hovoříme zde o tzv. neutralitě peněz. To znamená, že měnová politika neovlivňuje reálný, ale nominální produkt.

Bariéry účinnosti

Nejistá citlivost poptávky po penězích na úrokovou sazbu

Rostoucí nabídka peněz se nepřeměňuje v poptávku po ostatních finančních aktivech a úroková míra neklesá.

Nejistá citlivost investičních výdajů na úrokovou míru

Úroková míra klesá, ale nerostou investiční výdaje. V ekonomice převažují tzv. pesimistická očekávání – ekonomické subjekty předpokládají pokles ekonomiky. Například domácnosti se obávají ztráty pracovního místa a tak neinvestují např. do bydlení a dalších statků dlouhodobé spotřeby.

Zpětný vliv růstu nominálního produktu na poptávku po penězích a tím i na růst úrokové sazby.

Výsledný pokles úrokové sazby je nižší. To vede i k nižším investicím.

Celkové plánované výdaje reagují na změnu reálné úrokové sazby, ale na peněžním trhu hovoříme o nominální úrokové sazbě

Růst zaměstnanosti vyvolá růst mezd a tím i růst inflace.

Časová zpoždění

Vnitřní zpoždění

Rozpoznávací zpoždění – období od vzniku nestability do jejího rozpoznání tvůrci měnové politiky.

Rozhodovací zpoždění – od rozpoznání problému k přijetí opatření pro jeho řešení.

Akční zpoždění – od přijetí opatření k jeho realizaci.

Vnější zpoždění

Od provedení stabilizačního opatření k jeho účinku.

Systém měnového kurzu

Při pohyblivém měnovém kurzu je měnová politika účinnější než v systému fixního měnového kurzu.

Měnová politika v otevřené ekonomice

Mundell – Flemingův model

Flexibilní měnový kurz

Účinnost měnové politiky v režimu flexibilního měnového kurzu si ukážeme na příkladu monetární expanze. Monetární expanze – růst množství peněz v ekonomice vyvolá pokles úrokové míry. Díky nižší úrokové sazbě dojde ke kapitálovému odlivu – investoři přesouvají své volné finanční prostředky tam, kde se jim lépe zúročí. Tím pádem nabízejí domácí měnu a poptávají měnu zahraniční – dochází k depreciaci kurzu domácí měny. Oslabená měna je výhodná pro exportéry. Roste export, roste čistý export, posouvá se agregátní poptávka směrem doprava- Monetární expanze je účinná.

Fixní měnový kurz

V režimu fixního měnového kurzu je proces následující: monetární expanze – růst množství peněz v ekonomice způsobí pokles úrokové míry, opět dojde ke kapitálovému odlivu.

V systému fixního měnového kurzu hovoříme o tlaku na devalvací domácí měny – centrální

banka musí intervenovat, nakupuje domácí měnu a expanzivní měnová politika se mění na politiku restriktivní. Měnová expanze je neúčinná.

Monetaristický přístup k monetární politice

Klasická východiska

- Dokonale pružné nominální mzdové sazby a ceny statků
- Automatické udržování stavu plné zaměstnanosti
- Změna AD pod vlivem monetární expanze nebo restrikce nezaměstnanost ani produkt neovlivňuje
- Jakákoli změna AD se projevuje pouze ve změně cenové hladiny
- Neutralita peněz platí v krátkém i dlouhém období (peníze nemají vliv na reálné veličiny)

Kvantitativní teorie peněz

Kvantitativní teorie peněz kvantifikuje souvislosti mezi změnou peněžní zásoby (M) a cenovou hladinou (P). Tento vztah označujeme jako přímý.

Kvantitativní rovnice = rovnice směny

$$MV=PY$$

M je množství peněz, V je rychlost peněz v oběhu, P je cenová hladina, Y je reálný produkt. Rychlost peněz v oběhu a hodnotu produktu považujeme za konstantní. Proto změna množství peněz v oběhu vyvolá pouze změnu cenové hladiny.

Monetaristická měnová politika

Měnová politika se má zaměřit na zprostředkující cíl v podobě zabezpečení stabilního růstu peněžní zásoby – ten má vliv na růst AD.

První měnové pravidlo říká, že AD roste stejně jako peněžní zásoba. Konečným cílem je nízká míra inflace.

Růst peněžní zásoby by měl odpovídat růstu potenciálního, resp. reálného produktu.

Bariéry účinnosti

Za hlavní bariéru účinnosti považujeme nestabilitu poptávky po penězích. Ta je dána rozkolísaností AD, změnou reálného produktu nebo zpožděním prováděných opatření.

Alternativní přístupy k monetární politice

Fixní měnové kurzy

Viz keynesiánský přístup.

Pokud CB stanoví fixní měnový kurz, vzdává se možnosti ovlivnit cenovou hladinu a zaměstnanost.

Úvěrový kanál měnové politiky

Investiční výdaje jsou obvykle financovány bankovním úvěrem. To nemusí vždy správně fungovat. Při expanzivní monetární politice a tudíž při poklesu úrokových sazeb nemusí být banky ochotny více půjčovat firmám. Preferují například státní dluhopisy.

Přímé cílování inflace

Skrze cílení peněžní zásoby je dosaženo nízké míry inflace – peněžní cílení.

Přímé cílování inflace – inflační cíl přímo stanoven – necílují se peněžní zásoba ale rovnou míra inflace.

Fiskální politika

Studijní cíle

Po prostudování kapitoly budete schopni:

- Charakterizovat veřejné rozpočty a státní rozpočet
- Vysvětlit keynesiánskou fiskální politiku
- Vysvětlit alternativní přístupy k fiskální politice
- Charakterizovat vládní deficit a veřejný dluh
- Vysvětlit koordinaci monetární a fiskální politiky

Časové požadavky ke studiu

Ke studiu této kapitoly budete potřebovat 5 hodin vašeho času.

Požadované znalosti

Je vyžadována znalost předchozích kapitol.

Průvodce studiem

Vládní fiskální politika je často používaným hospodářsko-politickým nástrojem.

Slovníček pojmů, klíčová slova

Veřejné rozpočty a státní rozpočet, keynesiánská fiskální politika, alternativní přístupy k fiskální politice, vládní deficit a veřejný dluh, koordinace monetární a fiskální politiky

Cíle fiskální politiky

Konečné cíle fiskální politiky

Za konečné cíle fiskální politiky považujeme nízkou míru nezaměstnanosti a stabilní cenovou hladinu.

Zprostředkující cíl fiskální politiky

Zprostředkujícím cílem je agregátní poptávka, tedy možnosti jejího ovlivnění k dosažení jednoho z konečných cílů. Díky znalosti Phillipsových křivek víme, že obou těchto konečných cílů nelze dosáhnout zároveň.

Veřejné rozpočty a státní rozpočet

Rozpočtová soustava

Rozpočet je soustava veřejných rozpočtů. V každé zemi je tato struktura odlišná. Rozpočtová soustava představuje tvorbu a užití centralizovaných peněžních fondů vládou včetně veřejné správy na místních úrovních za určité období (fiskální rok). Fiskální rok nemusí být nutně totožný s rokem kalendářním, tzn., nemusí začínat prvního ledna.

Rozpočtové příjmy

Mezi rozpočtové příjmy řadíme například daně a to jak daně přímé (například daň z příjmu právnických osob. Daň z příjmu fyzických osob), tak daně nepřímé (DPH, spotřební daň). Dále sem započítáváme pojistné na sociální zabezpečení, přijaté úroky z poskytnutých půjček, příjem z pronájmu majetku, splátky poskytnutých úvěrů, příjmy z prodeje majetku, přijaté dotace a podíly na zisku státních (např. Budějovický Budvar) a polostátních (např. ČEZ) firem.

Rozpočtové výdaje

Oproti tomu do kategorie rozpočtových výdajů řadíme transferové platby domácnostem a podnikům, vládní nákupy, zaplacené úroky z přijatých půjček, splátky půjček, nákup majetku apod.

Saldo rozpočtu

Rozpočtové saldo je rozdíl mezi příjmy a výdaji rozpočtu.

O přebytkovém rozpočtu hovoříme tehdy, jsou-li příjmy rozpočtu vyšší než výdaje rozpočtu.

O deficitním rozpočtu hovoříme tehdy, jsou-li příjmy rozpočtu nižší než výdaje rozpočtu.

Tato situace je pro státní rozpočty mnohem běžnější než rozpočet přebytkový nebo vyrovnaný.

O vyrovnaném rozpočtu hovoříme, jsou-li příjmy rozpočtu ve stejné výši jako výdaje rozpočtu.

Keynesiánská fiskální politika

Podle keynesiánců plní rozpočet následující funkce:

Alokační funkce rozpočtu

Alokační funkce říká, že rozpočty existují proto, aby soustředily finanční prostředky na produkci veřejných statků a dalších statků, které se vláda rozhodla zajišťovat z politických, sociálních a jiných důvodů, a na podporu či eliminaci externalit (dle jejich charakteru).

Přerozdělovací (redistribuční) funkce rozpočtu

Rozpočet zde funguje jako nástroj regulace nerovnosti v důchodech domácností. Domácnosti vydělávající více odvádějí na daních vyšší částky a část těchto peněz je potom formou transferů přerozdělována domácnostem s nižšími příjmy.

Stabilizační funkce rozpočtu

Rozpočet zde slouží k usměrňování makroekonomického vývoje země. Například ke stimulaci agregátní poptávky pomocí navýšení vládních nákupů.

Nástroje fiskální politiky

Za nástroje fiskální politiky považujeme rozpočtové příjmy a rozpočtové výdaje.

Rozpočtové příjmy

V předchozí části kapitoly jsme si jednotlivé rozpočtové příjmy vyjmenovali. Nyní se pro jednoduchost zaměříme pouze na změnu míry zdanění důchodů.

Změna míry zdanění důchodů

Pokud dojde k poklesu míry zdanění (je snížena sazba daně z příjmu), vzroste disponibilní důchod domácností, tím pádem se zvýší spotřební výdaje domácností a vzroste agregátní poptávka AD.

Pokud dojde k růstu míry zdanění, dojde k poklesu disponibilního důchodu domácností, dojde k poklesu spotřebních výdajů a k následnému poklesu agregátní poptávky.

Rozpočtové výdaje

U tohoto nástroje se zaměříme na vládní nákupy a transferové platby

Změna výše vládních nákupů

Vládní nákupy G jsou součástí agregátní poptávky stejně jako spotřební výdaje. Růst vládních nákupů opět stimuluje agregátní poptávku. Růst vládních nákupů může mít podobu nákupu výzbroje pro armádu, výstavby infrastruktury apod.

Změna výše a struktury transferových plateb

Transferové platby jsou jednosměrné platby. Jsou příjmem domácností, které následně rozhodnou, za co je utratí. Zahrnou je tak do svého disponibilního důchodu. Pokud rostou transferové platby domácnostem, roste disponibilní důchod domácností a rostou tak spotřební výdaje, které stimulují agregátní poptávku.

Nemusí dojít pouze ke změně výše transferových plateb, ale i ke změně jejich struktury – které typy transferových plateb budou upřednostněny. Různé skupiny obyvatel „různě“ utrácí, a tak je rozdíl, zda vláda upřednostní přídavky na děti či starobní důchody.

Mechanismus fungování nástrojů fiskální politiky

Rozlišujeme dva základní typy nástrojů fiskální politiky: vestavěné stabilizátory a diskreční (diskrétní) opatření.

Vestavěné stabilizátory

Vestavěné stabilizátory jsou zakotveny například v zákoně. Fungují automaticky. Není tedy třeba rozhodnutí vlády k jejich opětovnému využití. Vestavěné stabilizátory pomáhají „vyhlazovat“ hospodářský cyklus. V době expanze totiž brzdí rychlý růst ekonomiky, v době recese tlumí její propad.

Do kategorie vestavěných stabilizátorů řadíme:

- Progresivní zdanění důchodů. Při progresivním zdanění důchodů jsou důchody domácností rozděleny do pásem a každé z těchto pásem je daněno jinou sazbou daně. Nejnižší pásmo je daněno nejnižší sazbou daně, nejvyšší pásmo pak sazbou nejvyšší. Neznamená to tedy, že by při vyšším výdělku byl celý důchod daněn vyšší sazbou. Pouze ta jeho část, která převyšuje předchozí pásmo. V době expanze ekonomiky rostou příjmy domácností, ty pak spadají do vyšší míry zdanění a růst disponibilního důchodu se tak zpomaluje. V době recese se příjmy snižují, spadají tak do nižších daňových pásem a pokles disponibilního důchodu se tak zmírňuje.
- Podpory v nezaměstnanosti. Podpory v nezaměstnanosti pomáhají tlumit důsledky recese, kdy lidé přicházejí o práci. Díky podporám v nezaměstnanosti se neocitnou zcela bez prostředků. Nedochozí proto k tak velkému poklesu spotřebních výdajů domácností.
- Státní výkup zemědělských přebytků
- Subvence k cenám zemědělské produkce

Diskreční opatření

Jedná se o jednorázová opatření. Pro každé z těchto opatření je nutné samostatné rozhodnutí vlády. Ta se rozhoduje dle konkrétní situace.

Do této kategorie řadíme např.:

- Výstavbu dálnice
- Financování krátkodobých pracovních míst (veřejně prospěšné práce, společensky účelná místa)
- Změnu daňových sazeb

Druhy rozpočtu

Skutečný rozpočet (skutečné saldo)

Jedná se o skutečně naměřené příjmy a výdaje a tedy i skutečné saldo: přebytek (pokud jsou skutečné příjmy vyšší než skutečné výdaje) nebo deficit pokud jsou skutečné příjmy nižší než skutečné výdaje). Rozpočet může být samozřejmě i vyrovnaný.

Strukturální rozpočet

Zohledňujeme zde příjmy, výdaje a salda uskutečněná při plné zaměstnanosti. Strukturální přebytek (deficit) je cyklicky upravený. Změny strukturálního rozpočtu jsou dány diskrečními opatřeními fiskální politiky.

Cyklický rozpočet

Cyklický rozpočet je rozdíl mezi skutečným a strukturálním rozpočtem. Jeho vývoj je dán působením vestavěných stabilizátorů.

Financování deficitu rozpočtu

Rozpočtový deficit je možné financovat buď deficitně – půjčím si, nebo pomocí růstu peněžní zásoby.

Deficitní financování

Při deficitním financování je v ekonomice vysoká nezaměstnanost, existují zde nevyužitá zdroje, produkt je pod úrovní potenciálního produktu. Vláda si půjčí peníze, utratí je např. za státní zakázky, čímž stimuluje AD, a tím i růst produktu a zaměstnanosti.

Růst peněžní zásoby

V ekonomice je vysoká zaměstnanost, nejsou zde úspory, které by šlo využít. Vládní cenné papíry nakupuje v sekundární emisi (méně často i v primární emisi) centrální banka. Vláda si nepůjčuje na trzích, ale dluh profinancovává skrze centrální banku. Dochází tak k monetarizaci státního dluhu.

Bariéry účinnosti fiskální politiky

Časová zpoždění

Stejně jako u monetární politiky

Efekt vytěsňování

Efekt vytěsňování spočívá v tom, že růst vládních nákupů se projeví na peněžním trhu v podobě růstu poptávky po penězích a tedy i růstu úrokové míry. Na to reagují výdaje citlivé na úrokovou míru – investice, spotřeba a dochází k jejich poklesu.

Růst AD není tak velký jako je růst vládních nákupů, dochází k protichůdnému efektu. Mění se struktura AD – rostou vládní nákupy G, klesají investice I.

Intenzita vytěšňovacího efektu závisí na

- Velikosti změny úrokové míry
- Citlivosti výdajů (investic, spotřeby) na změnu úrokové míry
- Případné monetární expanzi, která snižuje úrokovou míru a zesiluje účinek fiskální expanze
- Citlivosti poptávky po penězích MD na úrokovou míru (sklon MD)

Růst veřejného dluhu

Fiskální expanze je doprovázena deficitními veřejnými rozpočty. Pokud jsou tyto deficity opakované, dochází k růstu veřejného dluhu.

Systém měnového kurzu

Systém fixního měnového kurzu

V systému fixního měnového kurzu je fiskální expanze účinná a probíhá následovně:

Vláda navýší své nákupy, vzroste domácí úroková sazba (nad úroveň světové úrokové sazby), dojde ke kapitálovému přílivu (díky vyšší úrokové sazbě se investorům vyplatí přesunout do této ekonomiky své volné finanční prostředky), vzniká tlak na revaluaci měny (předpokládáme, že investoři musí investovat v domácí měně, nabízejí proto zahraniční měnu, poptávají měnu domácí a tím tlačí na zhodnocení domácí měny), jelikož se nacházíme v systému fixního měnového kurzu, centrální banka musí intervenovat, dodává na trh domácí měnu (provádí monetární expanzi), tím pádem dochází k poklesu úrokové sazby a posiluje se účinek fiskální expanze.

Systém flexibilního měnového kurzu

V systému flexibilního měnového kurzu dochází k oslabení fiskální expanze. Průběh je následující:

Vláda zvýší vládní nákupy, dojde k růstu úrokové sazby, což vyvolá kapitálový příliv, dojde k apreciaci kurzu domácí měny (centrální banka nemá povinnost zasáhnout). Tato situace je výhodná pro import a méně výhodná pro export (domácí zboží je na zahraničních trzích méně konkurenceschopné). Dochází tak k poklesu exportu a růstu importu, klesá tedy čistý export a křivka AD se posouvá doleva, čímž se ještě více snižuje efekt fiskální expanze.

Alternativní přístupy k fiskální politice

Klasický případ

Vychází z trhu kapitálu. Úroková míra se určuje na trhu kapitálu (nikoli na trhu peněz jako u Keynesiánců). Poptávka po kapitálu je totožná s poptávkou po úsporách. Nabídka kapitálu je totožná s nabídkou úspor.

Fiskální expanze (růst G) zvýší poptávku po úsporách, úroková sazba vzroste, soukromé poptávané množství kapitálu poklesne, dojde k úplnému vytěšňovacímu efektu.

Fiskální politika je neúčinná. AD, P (cenová hladina) ani Y se nezmění. Změní se pouze struktura produktu.

Monetaristický přístup

Úplný vytěšňovací efekt probíhá přes peněžní trh a je způsoben nízkou citlivostí poptávky po penězích na úrokovou sazbu. Růst poptávky po penězích pod vlivem fiskální expanze vede k silnému růstu úrokové míry a k poklesu výdajů citlivých na úrokovou míru.

Model předpokládá takovou změnu úrokové sazby, která povede k úplnému vytěšňovacímu efektu.

Barrova Ricardova hypotéza

Barro – Ricardova hypotéza neboli Ricardiánská ekvivalence zkoumá účinek expanzivní fiskální politiky v podobě snížení míry zdanění a s ním spojeného deficitu rozpočtu na úroveň výdajů a produktu.

Základním předpokladem je, že domácnosti se snaží dlouhodobě stabilizovat své spotřební výdaje, proto na snížení daní a tudíž zvýšení disponibilního důchodu nereagují zvýšením spotřebních výdajů. Domácnosti totiž počítají s tím, že snížení daní není trvalé. V současnosti, kdy mají disponibilní důchod vyšší, více spoří, aby tyto úspory čerpaly v budoucnosti, až dojde ke zvýšení daní a k poklesu jejich disponibilního důchodu.

Ekonomie strany nabídky

Zatímco například keynesiánství se soustřeďuje na stimulaci nedostatečné agregátní poptávky, ekonomie strany nabídky klade důraz na agregátní nabídku. Tento přístup je spojen s tzv. Lafferovou křivkou. Jedná se o křivku, která zobrazuje vztah mezi mírou zdanění a výběrem daně. Na osu x nanášíme daňovou sazbu, na osu y potom výnos daně. Pravá část grafu (od bodu, kdy začíná daňový výnos klesat) je označována jako zakázaná zóna. Pokud by se ekonomika nacházela v tomto pásmu, snížení daňových sazeb by vedlo k vyššímu výběru daně.

Problémem Lafferovy křivky je to, že nikdy nebyla empiricky dokázána. Nikdo nedokáže se 100% jistotou říci, zda daně ekonomice pomůže daně snížit či zvýšit.

Koordinace monetární a fiskální politiky

Řízení agregátní poptávky

Fiskální expanze v podobě růstu vládních nákupů G nebo poklesu daní může být umocněna expanzivní monetární politikou, efekt vytěsnění je minimalizován.

Pokud je upřednostňována měnová politika, pak je její podpora fiskální politikou vyžadována zejména v systému fixního měnového kurzu.

Řízení struktury produktu

Měnová expanzivní politika snižuje úrokovou sazbu a tím stimuluje výdaje citlivé na úrokovou míru. Oproti tomu fiskální expanzivní politika omezuje výdaje citlivé na úrokovou sazbu (díky vytěšňovacímu efektu), stimuluje výdaje dle typu fiskálních nástrojů (G , TR).

Expanzivní měnová politika plus restriktivní fiskální politika snižují úrokovou sazbu a podporují soukromé investice.

Expanzivní fiskální politika společně s restriktivní měnovou politikou zvyšují podíl spotřebních výdajů (nebo G) při poklesu investičních výdajů.

Vnější měnová a obchodní politika

Studijní cíle

Po prostudování kapitoly budete schopni:

- Charakterizovat protekcionismus a volný obchod
- Vysvětlit regulaci měnových kurzů
- Vysvětlit mezinárodní měnovou spolupráci

Časové požadavky ke studiu

Ke studiu této kapitoly budete potřebovat 6 hodin vašeho času.

Požadované znalosti

Je vyžadována znalost předchozích kapitol.

Průvodce studiem

Tato kapitola navazuje na kapitolu Otevřená ekonomika.

Slovníček pojmů, klíčová slova

Protekcionismus a volný obchod, regulace měnových kursů, mezinárodní hospodářská spolupráce

Vnější obchodní politika

Vnější obchodní politika spočívá v ovlivňování exportu a importu. Tuto politiku provádí vláda. Pokud se spíše snaží chránit domácí ekonomiku, hovoříme o ochranářské politice, neboli protekcionismu. V případě, že vláda nestanoví žádné překážky mezinárodního obchodu, hovoříme o volném obchodu.

Protekcionismus

Protekcionismus neboli ochranářství spočívá v omezení zahraniční konkurence v domácí ekonomice. Vláda k těmto omezením užívá následující nástroje:

Nástroje

Clo

Jedná se o dávku (termín užívaný celní správou) vybíranou státem, pokud zboží překročí hranici daného státu. Clo bezprostředně navyšuje cenu dovážených statků. Je příjmem státního rozpočtu. Clo tedy znevýhodňuje dovážené statky tím, že navyšuje jejich cenu. Tím jsou statky na domácím trhu méně konkurenceschopné.

Clo nemusí být jen dovozní, ale stát může uplatnit i vývozní clo a to na ty statky, o jejichž vývoz nestojí. Jedná se například o strategické suroviny, ale i o základní potraviny v době velké neúrody.

Mimocelní bariéry

Mimocelní bariéry přímo omezují množství dovážených statků a tím de facto navyšují jejich cenu. Do této kategorie řadíme kvóty nebo technické (tzv. neviditelné) překážky. Stát může využít také dobrovolné exportní restrikce.

Cíle protekcionismu

Vysoká zaměstnanost

Vysokou zaměstnanost chce vláda udržet tím, že lidé budou kupovat domácí produkty. Domácí firmy tak budou mít pro koho vyrábět a budou potřebovat pracovní sílu pro tuto výrobu.

Řešení strukturálních problémů ekonomiky

Obava z přílišné specializace (zahraniční konkurence by zničila stávající odvětví), proto ho vláda chrání.

Podpora nedospělého odvětví (aby mohlo vzniknout a uchytit se).

Podpora zanikajícího odvětví – pomalejší zánik umožní snížit strukturální nezaměstnanost (odvětví nakonec stejně zanikne, ale není to tak dramatické).

Neekonomické cíle

Udržení tradiční výroby, která by v globalizovaném světě zanikla.

Udržení odvětví, kde je vysoce koncentrován výzkum.

Ekologické aspekty – ochrana zemědělství a s tím spojená ochrana přírody.

Důsledky protekcionismu

Protekcionismus ale nemusí být pro ekonomiku vždy tím nejlepším řešením. Domácí producenti často prodávají za stejné ceny jako dovozci. Tím pádem spotřebitel za dané zboží zaplatí více než by tomu bylo v systému volného obchodu. Spotřebitelský přebytek tak klesá. Chráněná odvětví se také nerozvíjí tak, jak by mohla nebo musela v podmínkách otevřené konkurence. Nedostatečně inovují a po otevření trhu se stávají nekonkurenceschopnými a zanikají.

Proexportní politika

Nástroje

Subvence neboli dotace napomáhá domácím producentům k dosažení nižších a tedy i konkurenceschopnějších cen na zahraničních trzích.

Daňové úlevy

Pojišťování úvěrů, poskytování úvěrů exportérům. Tyto služby poskytuje českým exportérům Českomoravská záruční a rozvojová banka, Česká exportní banka nebo Exportní garanční a pojišťovací společnost.

Poradenská činnost. Poradenská činnost se může týkat právního prostředí vybraného trhu, pomoci s přípravou obchodního jednání apod. V naší zemi pomáhají v tomto směru exportérům agentura Czech Trade a Klientské centrum pro export, které spolupracuje s agenturou Czech Trade a s Ministerstvem zahraničních věcí ČR.

Vnější měnová politika

Vnější měnovou politiku provádí centrální banka. Skrze změnu měnového kurzu může ovlivnit pozici exportérů a importérů na mezinárodním trhu. Například díky znehodnocení domácí měny může podpořit konkurenceschopnost domácího zboží na zahraničních trzích.

Kurzová politika

Měnové kurzy mohou být spravovány v několika režimech. Členění je kurzů je různé. My si zde uvedeme členění takové, jaké uvádí Helísek a to na kurzy neregulované a kurzy regulované.

Kurzy neregulované

Čistý floating

Výhodou tohoto systému měnového kurzu je to, že banka nemusí držet prakticky žádné devizové rezervy. Výše kurzu se tvoří na trhu interakcí poptávky a nabídky dané měny na měnovém trhu. Centrální banka do vývoje hodnoty kurzu vůbec nezasahuje.

Tento systém měnového kurzu využívají například Spojené státy americké.

Zlatý standard

V minulosti se užíval i systém zlatého standardu. V tomto systému byly měny směnitelné za zlato podle předem stanoveného tzv. zlatého obsahu. Mezinárodní pohyb zlata nebyl nikterak omezen. Poměry měn vyplývaly ze zlatých poměrů (zlaté parity). Měnové kurzy se jen minimálně lišily od zlaté parity.

Kurzy regulované

U regulovaných kurzů centrální banka zasahuje do jejich vývoje. Tyto zásahy označujeme jako intervence. Intervence centrální banky spočívají v nákupu nebo prodeji domácí měny za měnu zahraniční. Pokud chce centrální banka kurz domácí měny oslabit, nakupuje zahraniční měnu a prodává (na trh dodává) domácí měnu.

Fixní kurz

V případě fixního kurzu je jeho hodnota zafixována (zavěšena) k jiné měně nebo ke koši zahraničních měn. Pokud se tato hodnota mění, hovoříme buď o devalvaci (znehodnocení), nebo revalvaci (zhodnocení).

Fixní kurz s oscilačním pásmem

V tomto případě je stanovena centrální parita a velikost oscilačního pásma, ve kterém se může kurz pohybovat, aniž by centrální banka musela intervenovat. Oscilační pásmo se zpravidla udává v procentech. Centrální banka intervenuje v případě, že se kurz blíží ke hranici oscilačního pásma.

Fixní kurz s oscilačním pásmem je uplatňován například během přístupového období do eurozóny. Země, která se chce stát členem eurozóny musí být minimálně dva roky povinně účastna systému směnných kurzů označovaného jako ERM II. Zde je oscilační pásmo stanoveno na $\pm 15\%$.

Dirty floating

Dirty floating, neboli špinavý nebo nečistý floating je dalším z regulovaných kurových systémů. Zjednodušeně bychom řekli, že v tomto případě centrální banka intervenuje, uzná-li to za vhodné. Děje se tak zejména v případech, kdy jsou výkyvy měnového kurzu příliš velké a mohly by danou ekonomiku poškodit.

Cíle regulace měnových kurzů

Jak již bylo uvedeno výše, centrální banka přistupuje k regulaci měnového kurzu, aby podpořila ekonomický růst skrze růst exportu. To, jak oslabení měnového kurzu ovlivňuje čistý export nám zobrazuje J-křivka. Její název je odvozen od jejího tvaru, který připomíná písmeno J.

Zobrazujeme-li J-křivku, na horizontální osu nanášíme čas, na vertikální potom hodnotu čistého exportu NX.

V krátkém období (po intervenci CB) dojde nejprve k poklesu NX a posléze k jeho růstu. Pokles je dán tím, že objem exportu se nezmění (domácí výrobci potřebují čas na rozšíření výroby, zahraniční odběratelé potřebují čas na navýšení poptávky), jeho hodnota vyčíslená v domácí měně se taktéž nemění. V případě dovozu se taktéž jeho objem v krátkém období nemění, ale jeho hodnota díky změně kurzu roste. Pokud je EX „konstantní“ a IM roste, NX klesá.

V delším časovém horizontu (podle Helíska cca 6 – 9 měsíců) dojde k růstu NX pod vlivem nárůstu exportu.